

Jong moederschap

Bron: PUUR, Melanie Rijkers.

Wat is de invloed van jong moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van jonge moeders?

Marlou de Vries. Juni 2009

Jong moederschap.

Afstudeerwerkstuk voor de opleiding HBO-pedagogiek aan de Educatieve Hogeschool van Amsterdam door Marlou de Vries.

Student: Marlou de Vries

Studentnummer:

Opleiding: Educatieve Hogeschool van Amsterdam, pedagogiek voltijd. Algemene beroepen variant.

E-mail:

In samenwerking met: Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar.

Scriptiebegeleider: Wim van Dijk

Tweede beoordelaar: Stef Spoelder

Studieloopbaan begeleidster: Nathalie de Leede

Datum: 8 juni 2009

We maakten afwegingen en wisten allebei dat ons leven drastisch zou veranderen als we het kindje zouden houden.

Op mijn achttiende ben ik moeder geworden. Ik gebruikte de pil, maar ben in die periode een paar dagen ziek geweest. Dat kan de oorzaak zijn. Omdat mijn menstruatie uitbleef, besloot ik een zwangerschapstest te doen. Mijn vriend en ik kenden elkaar nog niet zo lang. Hij was tweeëntwintig. Ik was zeventien en we waren allebei feestbeesten. De uitslag van de test was onduidelijk: misschien wel, misschien niet. Daarom heb ik bij de huisarts ook een test laten doen. Die uitslag was duidelijk: ik was zwanger. Ik zat net een half jaar op de horeca opleiding en leerde voor bartender, dus ik schrok. Werken in de horeca is moeilijk met een kind. Toen we eenmaal zeker wisten dat het waar was, liet mijn vriend mij de keuze of wij het kindje zouden houden. We wisten min of meer wat ons te wachten stond. Mijn vriend heeft een neefje en een nichtje en ik paste veel op kinderen.

Eigenlijk heb ik altijd gezegd jong moeder te willen worden, maar dan bedoelde ik daarmee een jaar of vierentwintig. Dan had ik mijn studie achter de rug en werkervaring op kunnen doen. Mijn vriend heeft gelijk diezelfde dag met zijn moeder gesproken. Zij was eerst een beetje kwaad, maar de volgende dag zei ze dat ze ons op alle manieren zou steunen. Zijn vader is niet zo spraakzaam, maar je merkt dat hij achter ons staat. Ik vond het erg moeilijk om het aan mijn ouders te vertellen. Voor hen heb ik het nog twee weken verzwegen. Zij denken wat rechtlijnig en hebben een verwachtingspatroon van me. Ik was natuurlijk ook net met mijn opleiding begonnen. Mijn ouders vonden het beter wanneer ik het weg zou laten halen, dat bracht mij aan het twijfelen. Ik had anders van ze verwacht, maar ik begrijp het wel. Toch voelde het niet goed. Samen met mijn vriend heb ik toen besloten het kind te houden. Het idee van een abortus hield me uit mijn slaap, het paste echt niet bij me, ik voelde me naar bij het idee. Toen mijn ouders het eenmaal hadden geaccepteerd, stonden ze achter me. Op school kenden ze mij als iemand die van het leven hield. Ze moesten eraan wennen dat ik zwanger was. Met mijn mentor voerde ik gesprekken waar ik veel aan had. Zelf had hij ook net een kind. Hij waarschuwde me dat er veel bij komt kijken en dat het niet alleen leuk zou zijn.

Al snel ben ik met school gestopt om te gaan werken, want we hadden geld nodig. Mijn buik die dikker werd, schopjes, de eerste echo. Ik voelde me goed tijdens de zwangerschap. Wanneer ik bij mijn ouders had gewoond, was ik graag bij hen bevallen, want ik ben daar zelf ook geboren. Maar toen ik zeven maanden zwanger was, trokken we in bij mijn vriend. Daarom koos ik voor het ziekenhuis om te bevallen. De bevalling duurde in totaal maar vier en een half uur. Het was prachtig om na die negen maanden mijn kind vast te kunnen houden. Anderhalf jaar hebben we bij de ouders van mijn vriend gewoond. In het begin ging het goed. Maar hoe ouder onze zoon werd, hoe moeilijker het werd om bij hen in huis te wonen. Zijn ouders zijn anders dan de mijne. We hebben er nooit ruzie over gehad, maar na die tijd was ik wel toe aan een eigen plek.

Af en toe denk ik er wel over na hoe mijn leven was geweest zonder kind. Dat lijkt me normaal. Als ik achter de kinderwagen loop, dan word ik bekeken. Zeker weten doe ik het niet, maar het voelt zo. Toch heb ik nooit echt negatieve reacties gehad. Wel stellen mensen uit nieuwsgierigheid vragen. Wanneer ik op mijn werk een fooi krijg, dan zeggen klanten vaak: "dat is voor de kinderwagen". Tegenwoordig antwoord ik dan: "dat wordt dan een skelter, want ik heb een mannetje van drie". Dan kijken ze me verrast aan.

Veel vriendinnen heb ik nooit gehad. Een vriendin heeft me echt laten vallen, maar met twee van hen heb ik nog contact. Op dit moment ga ik meer om met de vrienden van mijn vriend. Dat is een klein groepje dat ons vanaf het begin heeft gesteund. Het enige verschil tussen ons is dat wij een kind hebben. Leeftijdsgenoten gaan naar de bioscoop wanneer ze zin hebben, of gaan uit eten. Dat is meer lang leve de lol. Bij ons is dat niet mogelijk. Er moet natuurlijk een oppas zijn en we bekijken of er genoeg geld is om het einde van de maand te halen. In de toekomst willen we graag trouwen, daar sparen we nu voor. Een tweede kind zou ik wel leuk vinden, maar mijn vriend vindt één eigenlijk wel genoeg. Voordat ik zwanger werd, wilde hij geen kinderen. Hij is nu supergelukkig met onze zoon. Of er een tweede komt, dat zien we in de toekomst wel.

Wat ik zonde vind is dat tienermoeders vaak negatief in de media neergezet worden. Ik vind dat echt jammer. Het kan ook goed gaan en mooi zijn. Of je nou dertig of achttien jaar bent, als je moeder wordt, maakt leeftijd niets uit. Eigenlijk heb ik nooit iets echt negatiefs meegemaakt. Wat ik wel jammer vond, is dat mijn ouders iets hadden van: waar begin je aan. Maar eerlijk gezegd denk ik dat alle ouders in eerste instantie zo reageren. Ik zou alles precies weer zo doen. Trots ben ik erop dat mijn vriend altijd achter me gestaan heeft en dat het goed gaat tussen ons. We kenden elkaar niet zo lang, dan is het toch afwachten hoe het loopt. Maar hij heeft altijd de verantwoordelijkheid voor ons genomen. Hij is altijd super geweest.

(Rijkers, Melanie. Baas, Miranda. *PUUR. Trotse tienermoeders*, p 88.)

Voorwoord

Tienermoeders. Het laatste taboe in Nederland volgens Melanie Rijkers, de fotografe van de fotoreportage PUUR. Deze fotoreportage was te zien in de Melkweg in Amsterdam, waarin trotse tienermoeders met hun zwangere buik of met hun kind(eren) tentoongesteld staan. De afbeelding op de voorkant van dit afstudeerwerkstuk is een van de foto's die te zien was in de fotoreportage in de Melkweg.

Ik begin en eindig mijn afstudeerwerkstuk met een persoonlijk verhaal uit het boek PUUR van Melanie Rijkers waar naast de foto's van zwangere jonge meiden en van jonge moeders met een kindje, ook persoonlijke verhalen van jonge moeders staan beschreven.

Ieder mens heeft zijn eigen beeld of mening over het jonge moederschap. Ik als pedagogiek student ben erg benieuwd naar deze jonge moeders en dan vooral hoe het is om als jonge meid zelf op te groeien en daarbij een kindje op te voeden. Hoe gaat het dan met je ontwikkeling als jongere? De jonge moeders bevinden zich in de adolescentiefase waarin de ontwikkeling van de identiteit centraal staat. Reden en motivatie genoeg om hier mijn afstudeerwerkstuk over te schrijven.

Het schrijven van dit afstudeerwerkstuk was niet mogelijk zonder de hulp van een aantal mensen. Deze mensen wil ik graag bedanken. Allereerst wil ik bedanken Sabine Pool, preventiewerker bij Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar. Zij heeft mij begeleid tijdens het schrijven van mijn afstudeeronderzoek, ze heeft mij op ideeën gebracht en mij geholpen in het zoeken van contact met een aantal jonge moeders. Ook wil ik Wim van Dijk, mijn scriptiebegeleider vanuit de Hogeschool van Amsterdam, bedanken. Meneer van Dijk heeft mij vooral met praktische aspecten geholpen tijdens het schrijven van mijn afstudeerwerkstuk. Sabine Kok wil ik bedanken, Sabine heeft mijn afstudeerwerkstuk gecontroleerd op spelling. Tenslotte wil ik Erik Swen bedanken. Erik heeft mij geholpen de data te analyseren door SPSS toe te passen. Iets dat zonder zijn begeleiding niet gelukt zou zijn.

In dit afstudeerwerkstuk heb ik in plaats van de term tienermoeder, gekozen om in plaats daarvan zoveel mogelijk de term jonge moeders te gebruiken. Jonge moeders zien zichzelf vaak niet meer als tiener en de term tienermoeder kan negatieve associaties oproepen. Overal waar jonge moeders of jong moederschap staat kan er dus tienermoeders of tienermoederschap gelezen worden.

Marlou de Vries
Amstelveen, juni 2009

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 samenvatting -----	7
Hoofdstuk 2 inleiding -----	8
2.1 inleiding-----	8
2.2 de Fiom.....-----	8
2.3 aanleiding voor het onderzoek-----	8
2.4 de vraagstelling-----	9
2.5 het eindproduct-----	9
2.6 maatschappelijke relevantie van het onderzoek-----	9
2.7 opzet van het werkstuk-----	10
Hoofdstuk 3 onderzoeksoopzet -----	11
3.1 inleiding-----	11
3.2 doelstelling en probleemformulering-----	11
3.3 onderzoeksvraag-----	11
3.4 deelvragen-----	11
3.5 hypothesen-----	11
3.6 aanpak van het literatuuronderzoek-----	12
3.7 vooronderzoek-----	12
3.8 onderzoekspopulatie-----	13
3.9 onderzoeksmethode-----	13
3.10 de enquêtevragen en de verwerking-----	13
Hoofdstuk 4 literatuurstudie -----	18
4.1 inleiding-----	18
4.2 theoretisch kader-----	18
Hoofdstuk 5 veldonderzoek -----	28
5.1 inleiding-----	28
5.2 respons-----	28

5.3 uitkomsten-----	29
Hoofdstuk 6 conclusie-----	44
6.1 inleiding-----	44
6.2 respons-----	44
6.3 deelvragen-----	44
6.4 onderzoeksvraag-----	45
6.5 hypothesen-----	47
6.6 discussie-----	48
Hoofdstuk 7 aanbevelingen-----	50
7.1 inleiding-----	50
7.2 aanbevelingen voor Stichting Ambulante Fiom, bureau Alkmaar-----	50
Hoofdstuk 8 pedagogisch artikel-----	51
Literatuurlijst-----	53
Bijlagen-----	57

Hoofdstuk 1 Samenvatting

Dit afstudeerwerkstuk, in de vorm van een onderzoek, gaat over de invloed van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar.

Dit afstudeerwerkstuk is geschreven in samenwerking met Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar. Stichting Ambulante Fiom is een landelijke organisatie die psychosociale hulpverlening, informatie en advies geeft op de onderwerpen onbedoelde ouderschap en tienerouderschap, zwangerschapsverlies en ongewenste kinderloosheid, afstand doen van een kind, geadopteerd zijn, adoptieouder zijn en (inter)nationale zoekacties naar familieleden. Ook kun je er terecht voor individuele hulp en systeemgerichte hulp en bieden ze hulp in groepen. (www.fiom.nl)

Jongeren tussen de vijftien en de negentien jaar zitten in de adolescentiefase en hierin staat de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, centraal. De Fiom in Alkmaar heeft beperkte achtergrondinformatie over identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld en tevens zou informatie over de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, een goede aanvulling kunnen zijn op de gastlessen over onbedoelde zwangerschap die Stichting Ambulante Fiom geeft.

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag: Welke invloed heeft het jong moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van tienermoeders tussen de vijftien en de negentien jaar, die hulp krijgen bij Stichting Ambulante Fiom, is er literatuuronderzoek en veldonderzoek gedaan. Tijdens het literatuuronderzoek is er gezocht naar informatie over hoe de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, verloopt. Ook is er literatuur bestudeerd over het onderwerp jong moederschap. Naar aanleiding van de literatuur is er een schriftelijke, kwalitatieve enquête opgesteld en deze is ingevuld door 32 jonge moeders in de leeftijd van vijftien tot en met negentien jaar.

Aan de hand van het literatuuronderzoek en het veldonderzoek is er een conclusie getrokken. De invloed van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar is als volgt: de identiteit van 'moeder' heeft over het algemeen een positieve invloed op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van de jonge moeders die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. Vooral jonge moeders met een problematisch verleden geven aan positief te denken over het moederschap omdat dit hen een doel geeft om voor te leven. Het zelfbeeld van deze moeders is in positieve zin anders geworden. Over het algemeen zijn de jonge moeders zeker over hun identiteit als jonge moeder. Activiteiten die bij de leeftijd van de jonge moeder passen, om zo een identiteit, een zelfbeeld, te ontwikkelen worden nog steeds gedaan of de behoefte hieraan is minder. Dit levert over het algemeen geen problemen op wat betreft de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, bij de jonge moeders.

Deze conclusie geldt voor de onderzochte respondenten en is niet algemeen geldig.

Tot slot zijn er naar aanleiding van het onderzoek een aantal aanbevelingen beschreven voor de hulpverleners die werkzaam zijn bij Stichting Ambulante Fiom, bureau Alkmaar. Deze aanbevelingen gaan over de vorm en de inhoud van de hulpverlening aan de jonge moeders.

Hoofdstuk 2 Inleiding

2.1 Inleiding

Kind zijn en een kind opvoeden. Hoe is dat voor een jonge moeder die nog in de adolescentiefase zit? Komt zij toe aan activiteiten die bij haar leeftijd passen en wat vindt zij daarvan? Hoe ziet zij zichzelf in deze maatschappij? Kan zij zichzelf zijn? Hoe ziet de buitenwereld haar en wat is de invloed van deze aspecten op haar zelfbeeld?

Ik ga onderzoek doen naar de invloed van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar.

2.2 De Fiom

Dit afstudeerwerkstuk is geschreven in samenwerking met Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar. Stichting Ambulante Fiom is een landelijke organisatie die psychosociale hulpverlening, informatie en advies geeft op de onderwerpen onbedoelde ouderschap en tienerouderschap, zwangerschapsverlies en ongewenste kinderloosheid, afstand doen van een kind, geadopteerd zijn, adoptieouder zijn en (inter)nationale zoekacties naar familieleden. Ook kun je er terecht voor individuele hulp en systeemgerichte hulp en bieden ze hulp in groepen. (www.fiom.nl)

Het bureau in Alkmaar, is een van de negen bureaus die over het land verspreid zijn. Het werkgebied van de Fiom in Alkmaar is de gehele regio Noord-Holland.

De inhoudelijke begeleidster tijdens het schrijven van dit afstudeerwerkstuk is Sabine Pool. Zij is preventiewerker bij de Fiom, het bureau in Alkmaar.

2.3 Aanleiding voor het onderzoek

Al vanaf het begin van het afstudeerjaar had ik in gedachte dat ik het afstudeeronderzoek over jong moederschap zou willen schrijven. Het onderwerp interesseert me omdat het eigenlijk dubbel over opvoeden gaat: de jonge moeder, die zelf nog een kind is, en haar kindje. Om deze reden heb ik contact gezocht met Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar.

Ik heb een inventariserend gesprek gevoerd met Sabine Pool, preventiewerker bij de Fiom in Alkmaar. Tijdens dit gesprek hebben we besproken wat voor onderzoekonderwerp interessant zou zijn voor zowel de Fiom in Alkmaar, als voor mijzelf. Ik heb Sabine een aantal onderzoeksvragen voorgelegd en hier hebben we toen een keuze uit gemaakt.

De Fiom, het bureau in Alkmaar, heeft beperkte achtergrondinformatie over de invloed van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van de jonge moeders. Mijn onderzoek dient dus als achtergrondinformatie voor de medewerkers van de Fiom, het bureau in Alkmaar. Indien mogelijk wordt er tijdens de gastlessen die de Fiom geeft over onbedoelde zwangerschap, informatie uit dit afstudeerwerkstuk gebruikt. Dit kan een interessante aanvulling zijn op deze gastlessen.

2.4 De vraagstelling

De vraagstelling is als volgt:

Welke invloed heeft het jong moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van tienermoeders tussen de vijftien en de negentien jaar, die hulp krijgen bij Stichting Ambulante Fiom?

De begrippen worden als volgt uitgelegd:

- **Identiteitsontwikkeling.** In het proces van identiteitsvorming doet zich rond de fase zestien tot achttien jaar een intense identiteitscrisis voor, gekenmerkt door actieve aandacht voor belangrijke beslissingen en verkenning van toekomstmogelijkheden, maar nog onopgelost in termen van echte commitments. (Boom, D. van der. (1999). *Ouders op de voorgrond, een educatieve lijn voor 0 tot 18 jaar*. Utrecht: Sardes.) In de adolescentie beginnen vragen als: “wie ben ik?” en “waar hoor ik bij?” een zeer belangrijke rol te spelen. Waarom worden identiteitsvraagstukken zo belangrijk in de adolescentie? Een van de redenen daarvoor is dat de intellectuele vermogens van adolescenten volwassener worden. Ze begrijpen nu abstracte zaken als het belang van het verwerven van een eigen plek in de maatschappij en de noodzaak om zich een beeld te vormen van zichzelf als individu. De adolescentie brengt vaak grote veranderingen met zich mee in het zelfbeeld en de eigenwaarde van tieners. Kortom in het besef van hun eigen identiteit. (Feldman, S.R. (2005). *Ontwikkelingspsychologie*. Pearson Education Benelux)
- **Zelfbeeld.** Het zelfbeeld is een beschrijving van het ik. Als adolescenten willen beschrijven wie ze zijn, betrekken ze daar zowel hun eigen perceptie als dat van anderen bij. (Feldman, S.R. (2005). *Ontwikkelingspsychologie*. Pearson Education Benelux)
- **Tienermoeder.** Een tienermoeder is een meisje dat voor haar twintigste levensjaar haar eerste kind heeft gekregen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeknopt voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

2.5 Het eindproduct

Het eindproduct van dit afstudeerwerkstuk zal bestaan uit een stuk informatie dat bruikbaar is voor de medewerkers van Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar. Over het onderwerp identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van de jonge moeders is hier beperkte achtergrondinformatie aanwezig. Mogelijk wordt er informatie uit het afstudeerwerkstuk gebruikt om de gastlessen die de Fiom geeft over onbedoelde zwangerschap aan te vullen met informatie over identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld.

2.6 Maatschappelijke relevantie van het onderzoek

Jonge moeders zijn jong en nog volop in ontwikkeling, maar moeten tegelijkertijd ook moeder zijn. Dit kan een ingewikkelde combinatie zijn voor de jonge moeders. Het kan goed zijn dat hulpverleners die met de doelgroep jonge moeders werken, iets afweten over

identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld. Tijdens de begeleiding van de jonge moeders zou hier mogelijk aandacht aan besteed kunnen worden zodat de jonge moeders zich ook op dit vlak ondersteund voelen.

2.7 Opzet van het werkstuk

In hoofdstuk drie staan de opzet en de aanpak van het onderzoek beschreven.

Hoofdstuk vier gaat over het literatuuronderzoek en daarin wordt het theoretisch kader beschreven.

In hoofdstuk vijf is het veldonderzoek beschreven.

In hoofdstuk zes wordt de conclusie beschreven, worden de deelvragen en de onderzoeksvraag beantwoord en worden de hypothesen behandeld.

In hoofdstuk zeven worden aanbevelingen gegeven aan Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar. Hoofdstuk acht bestaat uit een pedagogisch artikel.

Tot slot volgen de literatuurlijst en de bijlagen.

Hoofdstuk 3 onderzoeksopzet

3.1 inleiding

In dit hoofdstuk worden de doelstelling en de probleemstelling van het onderzoek besproken. De onderzoeksvraag, de deelvragen en de hypothesen die daaruit voortkomen staan in dit hoofdstuk beschreven en er zal beschreven worden hoe het literatuuronderzoek en het veldonderzoek uitgevoerd zullen gaan worden.

3.2 doelstelling en probleemformulering

Het doel van dit onderzoek is de hulpverleners die werkzaam zijn bij Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar, van meer informatie te voorzien over de invloed van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van de jonge moeders.

Momenteel is er bij de Fiom, het bureau in Alkmaar, weinig bekend over de vorming van de identiteit en het zelfbeeld. Er is wel informatie over dit onderwerp, maar deze informatie is beperkt. De jonge moeders waarop dit onderzoek gericht is, zijn tussen de vijftien en de negentien jaar. De jonge moeders zijn adolescenten en zitten midden in de identiteitsontwikkeling. Om deze reden is het belangrijk dat de medewerkers van de Fiom, het bureau in Alkmaar, meer informatie hebben over de ontwikkeling van de identiteit, de vorming van het zelfbeeld.

3.3 onderzoeksvraag

Welke invloed heeft het jong moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van tienermoeders tussen de vijftien en de negentien jaar, die hulp krijgen bij Stichting Ambulante Fiom?

3.4 deelvragen

De volgende deelvragen moeten worden beantwoord om een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag. Deze deelvragen zijn opgesteld zodat er doelgericht naar literatuur gezocht kan worden.

- Hoe verloopt een 'normale' vorming van het zelfbeeld?
- Wat is jong moederschap?
- Welke groep jonge moeders maakt over het algemeen gebruik van de hulp van Stichting Ambulante Fiom?
- Met welke psychosociale en praktische problematiek hebben de jonge moeders te maken, die mede invloed hebben op de vorming van het zelfbeeld?

3.5 hypothesen

Aan de hand van bestudeerde literatuur zijn de volgende vier hypothesen opgesteld:

1. Jonge moeders komen niet genoeg aan activiteiten toe die bij hun leeftijd passen. Hierbij wordt gedacht aan scholing, werk, uitgaan, bepaalde hobby's en omgang met leeftijdsgenoten. Dit heeft invloed op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld,

omdat de jonge moeders door gebrek aan mogelijkheden om aan deze activiteiten mee te doen onvoldoende de mogelijkheid hebben zich te ontplooien en een duidelijke visie over zichzelf te ontwikkelen.

2. De jonge moeders hebben nog geen duidelijke visie ontwikkeld over het jonge moederschap en laten zich daardoor beïnvloeden door de mening van volwassenen over het (jonge) moederschap. Daar staat tegenover dat jonge moeders wel de kracht en de wil hebben om voor het moederschap te gaan. Ze vinden het belangrijk een goede moeder te zijn en zijn bereid de rol en de identiteit van het moeder zijn op zich te nemen.

3. Jonge moeders hebben na het krijgen van een kind een duidelijker doel in het leven en daardoor een duidelijker visie over zichzelf ontwikkeld. Jong moederschap gaat in sommige gevallen gepaard met een multi-probleem situatie en het jonge moederschap kan de moeders stimuleren hier iets aan te doen en voor het moederschap te gaan.

4. Jonge moeders hebben het gevoel zich tegenover de buitenwereld te moeten bewijzen omdat de denkbeelden over jong moederschap over het algemeen wat negatief zijn. Hierdoor trekken de jonge moeders zich de mening van de buitenwereld wat betreft hun jonge moederschap erg aan en vinden de jonge moeders het moeilijker om hulp te vragen van de mensen om hen heen. Ze zijn bang dat het vragen om hulp betekent dat ze het moederschap alleen niet aankunnen. Hoe de buitenwereld over de jonge moeders denkt heeft dus invloed op het zelfbeeld van de jonge moeders.

3.6 aanpak van het literatuuronderzoek

Door middel van literatuurstudie heb ik mij verdiept in de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, bij adolescenten, in het onderwerp jong moederschap en in de verschillende problematiek waar jonge moeders mee te maken kunnen hebben. Een aantal van de deelvragen zullen beantwoord worden door middel van literatuurstudie en de enquêtevragen zullen gebaseerd zijn op de bestudeerde literatuur.

De bestudeerde literatuur bestaat uit verschillende boeken, twee onderzoeken die al eerder uitgevoerd zijn, een werkmap van Stichting Ambulante Fiom en verschillende websites. Een deel van de literatuur die ik bestudeerd heb, is van Belgische en Amerikaanse afkomst. Deze literatuur is opgevraagd bij een stichting voor jonge moeders in Leuven.

3.7 vooronderzoek

Aan het begin van het onderzoeksproces is er een gesprek geweest met de inhoudelijk begeleidster van dit afstudeerwerkstuk, Sabine Pool. Zij is preventiewerker bij de Fiom, het bureau in Alkmaar. Er is besproken wat de mogelijkheden zijn wat betreft het onderzoek. Er is besproken op welke manier er contact kan worden gezocht met de jonge moeders en op welke manier de jonge moeders het best te benaderen zijn. Ook heb ik ten behoeve van het vooronderzoek een aantal brochures en een werkmap doorgenomen, uitgegeven door Stichting Ambulante Fiom, en ik heb een aantal ontwikkelingspsychologie boeken bestudeerd om meer informatie te verkrijgen over identiteitsontwikkeling en de vorming van het zelfbeeld onder adolescenten.

3.8 onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie waarnaar het onderzoek gedaan gaat worden bestaat uit jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar. Deze moeders zitten in de adolescentiefase. Ik heb voor deze leeftijdsgrens gekozen omdat binnen deze leeftijdsgrens de ontwikkeling van de identiteit en de vorming van het zelfbeeld centraal staat. (Rigter, J. (2002). *Ontwikkelingspathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p465)

De jonge moeders onder wie de enquête verspreid gaat worden maken gebruik van hulp van Stichting Ambulante Fiom. Wanneer dit niet voldoende respondenten oplevert kan het zijn dat hier vanaf geweken moet worden en er ook via andere wegen aan respondenten moet gekomen zien te worden. In dat geval zal er geprobeerd worden jonge moeders te bereiken die qua doelgroep vergelijkbaar zijn met de Fiom.

3.9 onderzoeksmethode

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag heb ik besloten een schriftelijke, kwalitatieve enquête te ontwikkelen. De enquête krijgt een kwalitatief karakter omdat de motivatie op de gegeven antwoorden een vollediger antwoord kan geven op de onderzoeksvraag. Dit geeft een beter beeld van de situatie van de respondenten. Er zullen tevens een drietal jonge moeders geïnterviewd worden. Dit omdat de interviews het afstudeeronderzoek een persoonlijker karakter geeft. De interviews worden als bijlage toegevoegd aan dit afstudeeronderzoek en niet betrokken bij de conclusie. Het verspreiden van de enquête zal op verschillende manieren gebeuren. De medewerkers van de Fiom, het bureau in Alkmaar, delen de enquête uit aan de jonge moeders waaraan zij hulp verlenen en via de website www.tienermoeders.nl, die onder andere beheerd wordt door Stichting Ambulante Fiom, wordt de enquête verspreid.

3.10 de enquêtevragen en de verwerking.

Na het bestuderen van de literatuur is besloten enquêtevragen te ontwikkelen over de volgende onderwerpen: het hebben van een doel in het leven na de komst van het kind, onzekerheid in de opvoeding van het kind, aan activiteiten toekomen die passen bij de leeftijd van de jonge moeder, bemoeienis van de sociale omgeving, of een positief en/of negatief oordeel van de sociale omgeving invloed heeft op het zelfbeeld van de jonge moeder, mate van behoefte aan hulp om aan activiteiten die bij de leeftijd horen toe te komen, je anders voordoen tegenover de buitenwereld door schaamte, onduidelijkheid over of de jonge moeder bij de jongeren of bij de volwassenen hoort en over de mogelijkheid wat betreft het waarmaken van dromen.

Hieronder volgen de vragen waaruit de enquête bestaat. Per vraag of vragengroep staat beschreven waarom deze vraag/vragen gesteld worden.

De eerste zes vragen gaan over de demografische gegevens van de jonge moeders. Deze vragen worden gesteld omdat zo de leeftijd van de jonge moeders bekend wordt en zodat er tijdens de data analyse een vergelijking gemaakt kan worden in de gegeven antwoorden van jonge moeders met partner en jonge moeders zonder partner.

- 1 Waar woon je?

- 2 Wat is je geboortedatum?
- 3 Wat is de geboortedatum van je kind?
- 4 Hoe woon je? (Woon je bijvoorbeeld samen met je kind en je partner of woon je alleen met je kind?)
- 5 Werk je? 0 Nee / 0 Ja: Wat voor werk doe je?
- 6 Zit je op school? 0 Nee / 0 Ja: Wat voor opleiding doe je?

Nu volgen de inhoudelijke vragen. Per vraag of vragengroep is de keuze voor deze vraag/vragen beargumenteerd. De argumentaties zijn gebaseerd op de bestudeerde literatuur.

Deze eerste vraag wordt gesteld omdat uit de literatuur is gebleken dat jong moederschap in sommige gevallen gepaard kan gaan met een multi-probleem situatie. Jonge moeders hopen met de zwangerschap en de komst van een kindje hun problemen voorgoed achter zich te laten en een veilig nest te creëren. De komst van een kind roept in hen het beste op en ze hebben een enorme kracht en wil om de verantwoordelijkheid voor hun gezin te dragen. Ook bij jong moeders die niet uit een multi-probleem situatie komen kan dit het geval zijn. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

- 1 Nu ik een kind heb, heb ik meer een doel ik mijn leven dan toen ik nog geen kind had.

Adolescenten tussen de vijftien en de negentien jaar zijn volop bezig met de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld. Aan de identiteit van moeder hebben ze vaak dan al helemaal nog niet gedacht en daardoor zijn ze minder voorbereid op deze rol. Dit kan onzekerheid opleveren. Jonge moeders moeten een rol op zich nemen die nog niet bij hen past. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Dit is de reden voor het stellen van de volgende vraag:

- 2 Omdat ik jong moeder ben geworden voel ik me onzeker over of ik het goed doe in de opvoeding van mijn kind.

De volgende vier vragen worden gesteld omdat tijdens de adolescentiefase de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, centraal staat. Dit ontwikkel je onder andere door op verschillende manieren te experimenteren in de omgang met leeftijdsgenoten, met uitgaan en door scholing en werk. In deze periode is het een voordeel als je de vrijheid hebt om je identiteit, de vorming van het zelfbeeld, zo optimaal mogelijk te ontwikkelen. Lukt dit niet, dan kan er sprake zijn van vroegtijdige afsluiting van de identiteitsontwikkeling. (Verhulst. F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum.)

- 3 Doordat ik een kind heb kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen zoals omgaan met leeftijdsgenoten.
- 4 Doordat ik een kind heb kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen zoals uitgaan.
- 5 Doordat ik een kind heb kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen zoals school en werk.
- 6 Ik vind het vervelend dat ik door de komst van mijn kind minder vrijheid heb om dingen te doen die bij mijn leeftijd passen.

De volgende twee vragen worden gesteld omdat het zo kan zijn dat jonge moeders nog geen duidelijke visie hebben ontwikkeld over het moederschap. Dit kan leiden tot onzekerheid bij de jonge moeders. De buitenwereld denkt vaak dat jonge moeders onvoldoende in staat zijn het moederschap goed in te vullen en bemoeien zich daardoor veel met de jonge moeders. De onzekerheid van de jonge moeders en de bemoeizucht van de buitenwereld kan ervoor zorgen dat de jonge moeder belemmerd wordt in de vorming van een eigen visie over het moederschap. Dit kan komen doordat zij haar eigen gevoelens en gedachten over het opvoeden van een kind negeert. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP.)

- 7 De mensen om mij heen vertellen mij teveel hoe ik met mijn kind om moet gaan.
- 8 Doordat mensen mij teveel vertellen hoe ik met mijn kind om moet gaan, luister ik niet meer naar mijn eigen mening.

Over het algemeen zijn de denkbeelden over jonge moeders niet erg positief. Tijdens de adolescentie is het voor jongeren belangrijk om bevestiging van de sociale omgeving te krijgen wat betreft de eigen identiteit. Als dit op een positieve manier gebeurt kan het zelfbeeld zich ook positief ontwikkelen maar gebeurt dit op een negatieve manier dan is de kans groter dat het zelfbeeld van de adolescent zich op een meer negatieve manier ontwikkelt. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.) Dit is de reden voor het stellen van de volgende twee vragen:

- 9 Als de buitenwereld positief over mij denkt dan denk ik ook positief over mezelf.
- 10 Als de buitenwereld negatief over mij denkt dan denk ik ook negatief over mezelf.

De volgende drie vragen worden gesteld omdat jonge moeders moeite kunnen hebben met het vragen van hulp aan de omgeving omdat ze bang zijn dat de buitenwereld denkt dat ze het jonge moederschap niet aan kunnen. Het is voor adolescenten belangrijk dat de sociale omgeving hun identiteit accepteert. Als dit niet gebeurt kan dit een negatieve invloed hebben op de vorming van het zelfbeeld van adolescenten. Het ontwikkelen van een eigen identiteit gebeurt onder andere tijdens het omgaan met leeftijdsgenoten, door middel van scholing en werk en tijdens het uitgaan. Daar moet wel tijd voor zijn. Jonge moeders kunnen er dus baat bij hebben hulp te krijgen van de buitenwereld zodat ze aan deze activiteiten toe komen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

- 11 Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap zodat ik meer toe kom aan scholing en werk.
- 12 Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap zodat ik meer toe kom aan omgaan met leeftijdsgenoten.
- 13 Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap zodat ik meer toe kom aan uitgaan.

De huidige maatschappij is niet ingericht op het jonge moederschap en de denkbeelden over jonge moeders zijn vaak negatief. Er wordt van jonge meiden verwacht dat ze eerst studeren en werken en daarna moeder worden. Het kan dus zijn dat de jonge moeders zich voor hun identiteit als jonge moeder schamen en daardoor niet uitkomen voor deze identiteit. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP.) (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Dit is de reden voor het stellen van de volgende twee vragen:

- 14 Door het jonge moederschap laat ik me naar de buitenwereld soms anders zien dan dat ik daadwerkelijk ben omdat ik bang ben dat mensen een negatief beeld van mij krijgen.
- 15 Ik vind het belangrijk dat de mensen om mij heen mijn jonge moederschap accepteren.

Het kan voor een jonge moeder verwarrend zijn te bepalen of je bij de 'jongeren' hoort, of bij de 'volwassenen'. Als jonge moeder heb je de leeftijd van een 'jongere' maar bent in principe bezig met de taken van een 'volwassene', namelijk het opvoeden van een kind en alles wat daarbij komt kijken. Dit kan verwarring oproepen wat betreft de identiteit van de jonge moeder. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Dit is de reden voor het stellen van de volgende twee vragen:

- 16 Doordat ik jong een kind heb gekregen weet ik niet of ik bij de volwassenen of bij de jongeren hoor.
- 17 Dat ik niet goed weet of ik bij de volwassenen of bij de jongeren hoor geeft mij een vervelend gevoel.

Sommige jonge moeders hebben na het krijgen van een kind een positievere kijk op de toekomst. Deze jonge moeders komen soms uit een multi-problem situatie en hebben door de komst van hun kind de kracht in de toekomst iets van het leven te maken. Ze hebben een reden om te leven en hebben weinig moeite met de identiteit van jonge moeder. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP.) Dit is de reden voor het stellen van de volgende vraag:

- 18 Het krijgen van een kind heeft mijn kijk op de toekomst positief veranderd.

De volgende vraag wordt gesteld omdat jong moeder worden een belemmering in de vrijheid van jonge moeders kan zijn. Hierdoor kan het zijn dat de jonge moeder niet toe komt aan activiteiten die ze graag zou willen doen en die ze voor het moederschap voor ogen had. Het kan zijn dat de jonge moeder hierdoor onvoldoende mogelijkheden heeft een passende

identiteit, een zelfbeeld, te ontwikkelen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

19 Doordat ik jong moeder ben geworden kan ik de dromen die ik vroeger had niet meer waarmaken.

De volgende vragen bestaan uit drie citaten. Deze citaten hebben de functie van controlevragen. De citaten zijn afkomstig van de volgende bron: Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP.

20 *“Ik vind het moeilijk om hulp aan te nemen omdat mensen dan kunnen denken dat ik de verantwoordelijkheid van het moederschap niet aankan”*

21 *“Mensen hebben soms een negatief oordeel over mijn jonge moederschap en dat maakt het moeilijk mezelf te zijn”*

22 *“Een baby geeft je heel veel, toch zijn er momenten dat je de onbezorgdheid en de vrijheid van voorheen mist”*

De enquêtevragen worden verwerkt door SPSS, Statistical Package for the Social Sciences, en Excell toe te passen. De uitkomst zal door middel van grafieken, ondersteund door een tekst, gepresenteerd worden.

Hoofdstuk 4 literatuurstudie

4.1 Inleiding

De meest relevante resultaten van het literatuuronderzoek staan hieronder, in het theoretisch kader, beschreven.

4.2 theoretisch kader

Ontwikkelingsopgave

Een ontwikkelingsopgave is de opgave waarvoor een kind in de loop van zijn ontwikkeling komt te staan. Wanneer een kind er niet goed in slaagt om een opgave te volbrengen, dan vergroot dit de kans dat het later in zijn ontwikkeling problemen ondervindt. De meeste opgaven spelen levenslang een rol en zijn nooit helemaal 'af', maar zijn in een bepaalde levensfase dominant. Dit begrip benadrukt dat een kind zelf een actieve rol speelt in zijn ontwikkeling binnen de grenzen die in een cultuur gesteld worden. Rigter, J. (2002). *Ontwikkelingspathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p469) In de adolescentiefase staat met name de identiteitsontwikkeling centraal. Dit is een ontwikkelingsopgave. De adolescentiefase is de overgangsfase van kind naar volwassene. In de westerse samenleving is deze fase uitgerekt van het twaalfde tot ongeveer het twintigste levensjaar. Er is niet alleen sprake van lichamelijke verandering in deze periode, maar ook van psychologische en sociale veranderingen. Psychologisch gezien staat in de adolescentiefase het verwerven van de eigen identiteit centraal. De adolescent experimenteert onder andere met vriendschappen, seksualiteit en zelfstandigheid. De ouders worden minder belangrijk dan referentiepersonen. (Rigter, J. (2002). *Ontwikkelingspathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p465) Voor een gezonde identiteitsontwikkeling zijn twee hoofdingrediënten van belang. Vanuit de kindertijd moet de adolescent een gevoel van competentie hebben overgehouden om nieuwe taken aan te kunnen, naast een gevoel van basaal vertrouwen en autonomie. Ten tweede moet de adolescent de mogelijkheid hebben te experimenteren met rollen en relaties, terwijl er voldoende steun blijft komen van ouders en andere volwassenen. (Verhulst. F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum. p144)

Ontwikkelingsopgaven zijn het gevolg van nieuwe gedragsmogelijkheden en beperkingen die zich gedurende de levensloop steeds weer voordoen. Deze nieuwe gedragsmogelijkheden en beperkingen komen voort uit verschillende bronnen: biologische veranderingen, sociale verwachtingen en persoonlijk gedrag of keuzes. Inhoudelijk hangen de gedragsmogelijkheden en beperkingen die in de loop van de tijd ontstaan, en de eventuele problemen die eruit voortvloeien, thematisch samen. Deze thematische samenhang bepaalt de inhoud van een ontwikkelingsopgave. Nieuwe gedragsmogelijkheden of beperkingen ontstaan door veranderingen in biologische of persoonlijke omstandigheden tijdens de levensloop. (Boom, D. van der. (1999). *Ouders op de voorgrond, een educatieve lijn voor 0 tot 18 jaar*. Utrecht: Sardes. p13)

Identiteitsontwikkeling

In de adolescentie beginnen vragen als "wie ben ik?" en "waar hoor ik bij?" een belangrijke rol te spelen. Waarom worden identiteitsvraagstukken zo belangrijk in de adolescentie? Een van de redenen daarvoor is dat de intellectuele vermogens van adolescenten volwassener

worden. Ze begrijpen abstractere zaken als het belang van het verwerven van een eigen plek in de maatschappij en de noodzaak om zich een beeld te vormen van zichzelf als een individu. Ze kunnen het verband van hun identiteit tijdens hun jeugd en nu beter zien. Een andere reden waarom identiteit in deze periode zo belangrijk wordt is dat de ingrijpende fysieke veranderingen in de puberteit adolescenten sterk bewust maken van hun eigen lichaam en van het feit dat andere mensen op hun reageren op manieren die ze niet gewend zijn. Wat de oorzaak ook is, de adolescentie brengt vaak grote veranderingen met zich mee in het zelfbeeld en de eigenwaarde van tieners. Kortom in het besef van hun eigen identiteit. (Feldman, S.R. (2005). *Ontwikkelingspsychologie*. Pearson Education Benelux. p482)

Van der Werff (1985) geeft de volgende psychologische omschrijving van identiteit: de combinatie van essentiële psychische kwaliteiten die de persoon typeren en onderscheidbaar maken. Een gevoel van identiteit wordt dan omschreven als: de ervaring van de eigen persoon als unieke, continue, intrinsiek samenhangende en van anderen onderscheidbare eenheid. Maar identiteit heeft ook een sociale kant. Het hebben van identiteit houdt in, behalve dat ik weet wie ik ben, dat ook anderen mij kennen als diezelfde persoon, dat anderen hem ook zo zien. Die sociale kant betreft niet alleen het feit dat anderen iemand kennen als een bepaald persoon, maar ook dat bepaalde (unieke) identiteitskenmerken door anderen worden toegekend aan iemand, of hij wil of niet. (Wit, J, de. Slot, W. Aken, M, van. (2004). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB uitgevers. p126) Het aannemen van een negatieve identiteit is vaak een reactie op het niet kunnen voldoen aan een door de omgeving verwacht of zelf gecreëerd ideaalbeeld. Het voortdurend niet kunnen voldoen aan eisen van ouders of het eigen geweten leidt dan tot een keuze voor het wel bereikbare maar als slecht afgeschilderde tegendeel. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p74) Jongeren kunnen onderling sterk verschillen in de wijze waarop zij met hun identiteitsvorming omgaan. Ook kunnen er binnen de persoon in de loop der tijd verschuivingen optreden. De identiteitsontwikkeling is bij sommige jongeren een duidelijk zichtbare worsteling en bij andere jongeren komt hij onopvallend en geleidelijk tot stand. (Beemen, L, van. (2006). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff. p161)

Het besef van continuïteit en van herkenning en erkenning

Een adolescent doet veel nieuwe ervaringen op, moet zich in allerlei nieuwe situaties zien te handhaven en krijgt met meer expliciete verwachtingen uit de omgeving te maken. Concreet speelt dit identiteitsaspect voor de adolescent een rol in de vorm van een vraag: Wie ben ik nu eigenlijk echt, gezien de rol die ik speel? Het daarmee leren omgaan, moet leiden tot het gevoel dat men voor zichzelf dezelfde persoon blijft en geen speelbal van zijn omgeving is. Daar hoort bij dat iemand al experimenterend een persoonlijke levensstijl ontwikkelt die voor hemzelf herkenbaar is en waar hij zichzelf in kan vinden. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p52) Het element van herkenning en erkenning slaat nauw aan bij het besef van continuïteit. Voor het besef van continuïteit is het erg belangrijk te weten dat iemands omgeving zijn persoonlijke levensstijl herkent en erkent. Ieder mens heeft mensen die voor hem of haar belangrijk zijn. Het is soms erg verwarrend en soms ook pijnlijk als deze iets over een persoon zeggen waarin die persoon zichzelf niet herkent. Dat brengt een gevoel van ontkenning of miskennis teweeg en is meestal aanleiding tot het vragen van

opheldering. Als zo iets vaak gebeurt, brengt het iemands gevoel van continuïteit in gevaar, met alle gevolgen van dien. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p53)

Het besef van vrijheid in afhankelijkheid

De beperkingen die men als mens heeft zijn onontkoombaar voor iedereen. Adolescenten moeten erachter komen wat hun eigen mogelijkheden zijn maar ook zeker wat hun beperkingen zijn. Confrontatie met de eigen beperkingen op sociaal, lichamelijk, seksueel, geestelijk of materieel gebied kan gemakkelijk leiden tot gevoelens van machteloosheid, agressie of minderwaardigheid. Ook het gegeven dat mensen in zekere mate afhankelijk zijn van de omgeving kan dergelijke reacties oproepen. Het besef van persoonlijke vrijheid in afhankelijkheid kan alleen ontstaan vanuit acceptatie van de eigen beperkingen en mogelijkheden en die welke in de omgeving geboden worden. Als dat gebeurt dan kan men zich thuis voelen in het eigen lichaam en de omgeving. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p53)

Identiteitsontwikkeling volgens Erik Erikson

Bij identiteit gaat het volgens Erik Erikson, psycholoog, om het aannemen van waarden, principes en maatschappelijke rollen die door het individu als onlosmakelijk tot de eigen

persoon behorend worden beschouwd. Ondanks voortdurende veranderingen worden in de persoonlijke identiteit de ervaringen uit het verleden, de eisen die de maatschappij stelt en de toekomstverwachtingen tot een coherent geheel gevormd. Identiteit heeft te maken met de overtuiging een individu te zijn dat zich onderscheidt van anderen en dat een eenheid vormt in de tijd.

Identiteitsvorming heeft te maken met keuze voor opleiding en beroep, met het uitzoeken welke morele en religieuze waarden van belang zijn, met politiek ideologische keuzes en met de keuzes in de maatschappelijke rollen zoals rollen die te maken hebben met seksualiteit, het krijgen en opvoeden van kinderen en met relatievormingen. Hoe sterker de identiteit, hoe meer iemand zich bewust is van zijn eigen sterke en minder sterke kanten. Voor er gesproken kan worden van een geïntegreerde persoonlijke identiteit moet er tijdens de ontwikkeling ruimte zijn om te experimenteren. De adolescentie is bij uitstek de periode waarin dit kan. De toegenomen cognitieve mogelijkheden, de grotere zelfstandigheid en de relaties met anderen bieden een veelheid aan mogelijkheden voor de adolescent om te experimenteren met verschillende rollen of identificaties, met het nemen van beslissingen, met kleding en haardracht, met de keuze van vrienden, met politieke en religieuze voorkeuren, enzovoort. Erikson beschouwde de adolescentie vaak ook als een moratorium, de periode waarin de adolescent kan experimenteren voordat hij of zij de verantwoordelijkheden en zorgen van het volwassen leven op zich moet nemen. De keuzes die men uiteindelijk maakt zijn gebonden met een hecht gevoel van identiteit. Het is een gevoel waarin de keuzes die men maakt, geleidelijk aan vanzelfsprekend passen bij de eigen persoon en bij de omgeving waarin men leeft. Individuen bij wie van zogenaamde identity achievement (verwerving van identiteit) gesproken kan worden, staan open voor nieuwe ideeën en ervaringen die zij, vanuit de in hun persoon verankerde en innerlijke maatstaven, kunnen beoordelen en toetsen. Verwerving van een solide identiteit vindt zelden plaats voor het einde van de adolescentie

of het begin van de volwassenheid.

Behalve de verwerving van identiteit zijn er ook minder gezonde oplossingen mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn foreclosure en identity confusion. Met foreclosure wordt bedoeld de voortijdige afsluiting van de identiteitsontwikkeling. Zonder voldoende te experimenteren met verschillende rollen en keuzes conformeren deze adolescenten zich aan de ouders of andere autoriteiten en maken dus onvoldoende gebruik van de rijkdom aan ontplooiingsmogelijkheden. Deze oplossing kan uiteindelijk creativiteit en soepelheid in de weg staan en tot starheid leiden. Er wordt van identity confusion of identiteitsverwarring gesproken wanneer een adolescent niet tot een gezond exploreren en experimenteren komt, maar zich terugtrekt of improductief en initiatiefloos ronddoelt. Zij leven bij de dag en hebben geen lange termijn doelen. Vaak is er een aanleiding die een dergelijke toestand luxeert, zoals het aangaan van een intieme relatie, het beëindigen van een opleiding of het maken van een beroepskeuze. Deze toestand kan in normale gevallen wel voorkomen in de vroege adolescentie. In ongunstige gevallen kan er sprake zijn van een negatieve identiteit. Er worden dan keuzes gemaakt waarvan men weet dat ze de omgeving diep zullen treffen. (Verhulst, F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum. p144)

Erikson heeft het identiteitsbegrip geïntroduceerd in de adolescentiepsychologie en de opbouw van een eigen identiteit tot centrale ontwikkelingsopgave voor de adolescent bestempeld. De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt volgens Erikson in acht fasen die de totale levensloop omvatten. De vijfde fase, de fase van de identiteitsontwikkeling, valt in de adolescentie. Erikson spreekt bij voorkeur van: 'een gevoel van identiteit'. Soms betreft dit gevoel de bewuste ervaring van individualiteit, soms de continuïteit in de ervaring en soms het horen bij een groter geheel. Het gevoel van identiteit betreft de ervaring dat men zich in verschillende omstandigheden en op verschillende tijdstippen steeds dezelfde persoon voelt. Dat het eigen verleden, heden en toekomst worden ervaren als een zinvol samenhangend geheel en dat men zich erkend en gewaardeerd voelt in zijn sociale omgeving. In feite gaat het om twee centrale elementen, namelijk:

1. Dat iemand zichzelf als eenheid in tijd en ruimte ervaart;
2. Dat anderen die eenheid erkennen en waarderen.

Omdat er in de adolescentie zoveel verandert, worden nieuwe eisen gesteld aan de persoonlijkheid zoals die aan het einde van de basisschoolleeftijd is gevormd. De jongere komt voor de noodzaak te staan een eigen identiteit als volwassene te vormen. Daarom spreekt Erikson bij de adolescentie van de crisis van identiteit versus identiteitsverwarring. Het gaat hierbij om diverse veranderingen. In de eerste plaats de groei en seksuele rijpwording, waardoor de jongere in lichamelijk opzicht volwassen wordt. Ten tweede worden in deze leeftijd allerlei nieuwe eisen aan de jongere gesteld om te gaan functioneren als volwaardig en mondig individu in de volwassen samenleving. In de derde plaats bereikt de cognitieve ontwikkeling in de vorm van het abstract denken een volwassen niveau. Dit stelt de jongere in staat om in gedachten te experimenteren met verschillende oplossingen. Daarbij bestaat het besef dat keuzes die nu (moeten) worden gemaakt, in de toekomst andere mogelijkheden uitsluiten en vaak onherroepelijk zijn. Kortom: in de adolescentie zijn de biologische rijping en de cognitieve ontwikkeling voltooid en wordt de opgroeiende jongere geconfronteerd met sociale verwachtingen die aan volwassenen worden gesteld. Voor het eerst in het leven van de jongere zijn alle ingrediënten voorhanden voor de opbouw van een eigen identiteit; dit aspect van de persoonlijkheidsontwikkeling komt in de

adolescentie in een kritieke fase. (Wit, J, de. Slot, W. Aken, M, van. (2004). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB uitgevers. p127)

Het zal duidelijk zijn dat de opbouw van eigen identiteit een zware taak voor adolescenten kan zijn. Adolescenten moeten de veranderingen op verschillende gebieden in hun leven integreren en moeten een plaats kiezen in de samenleving. Bovendien wordt er vanuit de maatschappij verwacht dat ze duidelijk maken waar ze staan en wat ze willen in hun leven. Dit alles kan leiden tot een gevoel van identiteitsverwarring. In de adolescentie treedt dit op wanneer de jongere zich overgeleverd voelt aan een combinatie van ervaringen die tegelijkertijd zijn overgave vragen aan fysieke intimiteit, aan een definitieve beroepskeuze, aan energieke concurrentiestrijd met anderen en aan de psychisch sociale definitie van zichzelf. Identiteitsverwarring kan zich manifesteren in problemen met intimiteit, een vervaging van het tijdsperspectief, een gebrek aan concentratie en inzet ten aanzien van school en werk, en in de keuze van een negatieve identiteit.

Eriksons ideeën hebben veel aandacht getrokken. Sindsdien wordt identiteit als centrale ontwikkelingsstaak van de adolescentie in elk handboek genoemd. Omdat de theorie zo algemeen en breed is kan ze fungeren als paraplu begrip waaronder allerlei aspecten van de ontwikkeling in de adolescentie, zoals biologische, intropsychische, cognitieve en sociale, kunnen worden geplaatst. Al deze aspecten zijn in verband te brengen met de opbouw van een eigen identiteit. (Wit, J, de. Slot, W. Aken, M, van. (2004). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB uitgevers. p127)

Sociale omgeving en identiteitsontwikkeling

In algemene zin kan de sociale omgeving de identiteitsontwikkeling bevorderen door activering en bevestiging. Van activering is sprake als de omgeving de jongere prikkelt en in staat stelt tot zelfstandige activiteit en tot het nemen van initiatief op verschillende gebieden. Activering bevordert het zelfstandig worden waardoor jongeren zelf hun mogelijkheden en voorkeuren kunnen ontdekken. Van bevestiging is sprake als pogingen van jongeren om zelfstandig te leren functioneren door de omgeving positief gewaardeerd en serieus genomen wordt. Dit draagt bij aan een veilig en ondersteunend emotioneel klimaat waarin jongeren kunnen en mogen experimenteren en waarin van positieve en negatieve ervaringen geleerd kan worden. Tijdens de adolescentie treden er belangrijke veranderingen op in de interactie tussen de jongere en hun omgeving. Ze gaan zich in steeds ruimere verbanden begeven en ondervinden de gevolgen daarvan. De wereld neemt, net als zichzelf, volwassen proporties aan, en adolescenten zijn steeds meer in staat om deze, in abstracte zin, te beschouwen en te begrijpen. Dus niet alleen in hun doen en laten bestrijken ze meer van de wereld maar ook in hun denken is dit het geval. In die ruimere wereld moet het gevoel van identiteit verworven en behouden worden. In de pogingen om hun wereld actief te leren beheersen hebben ze te maken met veranderende invloeden vanuit de maatschappelijke- ethische context, cultuur, gezin, school en leeftijdsgenoten. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p83)

Zelfbeeld

Het zelfbeeld van kinderen verandert in de loop van de ontwikkeling. Door de cognitieve ontwikkeling, vooral door het toenemende vermogen tot introspectie en de veranderende betekenis die relaties krijgen, verandert ook het zelfbeeld in de adolescentie. De kenmerken

waarmee kinderen zich in de schoolperiode omschrijven, zijn beschrijvingen van zichzelf met overeenkomsten en verschillen met leeftijdsgenoten. De kenmerken waarmee zij zichzelf beschrijven zijn meestal statisch en niet gedifferentieerd. Adolescenten kunnen zich in veel meer gedifferentieerde termen omschrijven. Hierin spelen situationele factoren mee, bijvoorbeeld in: "ik ben meestal wel aardig, behalve als ze over me kletsen". Adolescenten zijn beter in staat hun unieke kenmerken te omschrijven. Ook zullen zij in hun omschrijvingen hun relaties met anderen betrekken. Als adolescenten omschrijven wie ze zijn betrekken ze hun eigen perceptie en de perceptie van anderen daarbij. Deze bredere visie op zichzelf is een van het toenemende besef van wie ze zijn. Adolescenten gaan zichzelf op een meer gestructureerde manier zien, en ze zien verschillende aspecten van hun ik tegelijkertijd. Bovendien bezien ze zichzelf vanuit een psychologisch perspectief, ze beschouwen eigenschappen niet als concrete entiteiten, maar als abstracties. Tieners zullen zichzelf bijvoorbeeld eerder dan jongere kinderen beschrijven aan de hand van hun ideologie dan aan de hand van fysieke eigenschappen. In sommige opzichten is deze groeiende differentiatie van het zelfbeeld geen onverdeeld genoeg, vooral niet in de eerste jaren van de adolescentie. In die periode liggen adolescenten soms met de verschillende kanten van hun persoonlijkheid overhoop. Aan het begin van de adolescentie willen tieners zichzelf bijvoorbeeld graag op een bepaalde manier zien, en worden ze nerveus als hun gedrag niet met die zienswijze strookt. Aan het eind van de adolescentie leggen tieners zich neer bij het feit dat verschillende situaties verschillend gedrag en verschillende gevoelens oproepen. (Verhulst, F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum. p144)

De inhoud van het zelfbeeld in de vroege adolescentie heeft volgens Damon en Hart (1988) vooral te maken met kenmerken die bepalend zijn voor hoe je met anderen omgaat. Daarbij komt het accent te liggen op de inter-persoonlijke implicaties van allerlei eigen kenmerken. Bijvoorbeeld op de vraag: 'wat voor persoon ben je?' Antwoorden kinderen: 'ik draag een bril'. Als vervolgens wordt gevraagd wat dat betekent zegt het kind: 'dat andere kinderen mij uitlachen'. Later in de adolescentie worden zelfbeschrijvingen ingekaderd in het geheel van levensovertuigingen en toekomstplannen. Ook Harter (1992) constateerde in de beschrijvingen die kinderen van zichzelf geven, een duidelijke verschuiving van concrete beschrijvingen van de sociale en gedragsmatige buitenkant in de kindertijd naar abstractere beschrijvingen van het innerlijke in de adolescentie. Jongeren beschrijven zichzelf met behulp van een hele variëteit van persoonlijke en inter-persoonlijke eigenschappen, emoties, verlangens, motieven, attitudes en overtuigingen. Met het ouder worden is er in de adolescentie dus sprake van een toenemende differentiatie in de soort eigenschappen waarmee men zichzelf beschrijft en de gebieden die daarbij worden betrokken. Dit blijkt ook uit het gegeven dat het zelfconcept steeds meer varieert per context. (Wit, J, de. Slot, W. Aken, M, van. (2004). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB uitgevers. p133)

De toename in differentiatie is echter een kant van de medaille. Later in de adolescentie komt het er juist ook op aan dat al deze zelfbeelden voor verschillende gebieden en contexten worden geïntegreerd in een samenhangend geheel. Jongeren in de vroege adolescentie lijken zich niet zo bewust van contrasten en tegenstrijdigheden in hun zelfbeeld. Veertien- tot zestienjarigen, daarentegen, zijn zich er maar al te zeer van bewust geworden. Nog later in de adolescentie worden de tegenstellingen meestal niet meer als probleem ervaren. Volgens Harter en Monsour (1992) hangen deze veranderingen samen met de cognitieve ontwikkeling. In de late adolescentie is het abstractievermogen dusdanig

gegroeid, dat het mogelijk is dit soort tegenstellingen te omvatten. Bijvoorbeeld, het feit dat je zo verschillend bent in verschillende situaties, kan veel zorgen oproepen halverwege de adolescentie. De jong volwassene kan dit gegeven integreren in het idee dat hij of zij flexibel is en zich makkelijk kan aanpassen in uiteenlopende situaties. Men zegt ook wel dat een persoon aan het eind van de adolescentie op deze manier in staat is een omvattende theorie over zichzelf te formuleren. Een aantal contrasten in het zelfconcept is heel bekend bij jongeren. Bijvoorbeeld, het contrast tussen hoe iemand zichzelf ziet en hoe iemand zichzelf graag zou willen zien (het feitelijke tegenover het ideale zelfbeeld) of, hoe iemand zichzelf ziet en denkt hoe dat anderen hem of haar zien. Het derde contrast betreft de tegenstelling tussen hoe iemand lijkt te zijn en hoe iemand in werkelijkheid is (het schijnbare tegenover het ware zelfbeeld). In het algemeen zijn jongeren zich zeer bewust van deze contrasten. Met name de tegenstelling: 'zoals ik echt ben' enerzijds en 'zoals ik me voor doe' anderzijds, speelt prominent bij jongeren. Geen wonder dat ze zich vaak als een vat vol tegenstrijdigheden voelen, dat ze gebukt gaan onder een veelvoud aan identificatiemogelijkheden en te kampen hebben met identiteitsproblemen. De tegenstrijdigheden hebben ook te maken met het begrip dat kinderen en jongeren hebben van zichzelf als persoon. (Wit, J, de. Slot, W. Aken, M, van. (2004). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB uitgevers. p133)

Jonge moeders en de identiteitsontwikkeling

Jonge moeders hebben nogal wat zaken te overwinnen. Zij bevinden zich in een uitzonderingspositie. Dit is anders dan vroeger, toen het normaal was om op jongere leeftijd moeder te worden. Er worden hogere eisen gesteld aan jonge moeders dan vroeger. Zo moeten zij vaak opboksen tegen de beeldvorming dat jonge moeders geen goede moeders kunnen zijn. De problemen die jonge moeders ondervinden zijn complex. De jonge vrouwen worden zwanger op een moment dat ze zelf volop in een ontwikkeling naar volwassenheid zitten. Door de meestal ongeplande zwangerschap worden de jonge vrouwen geconfronteerd met het feit dat ze over een aantal maanden moeder gaan worden. De relatie met de vriend die vader gaat worden en de verhouding met de ouders kan onder druk komen te staan. In veel gevallen kiest de jonge vrouw ervoor het kind te houden. Vaak betekent dit het einde van de relatie met de vriend. Ze wordt dus niet alleen moeder, ze wordt een alleenstaande moeder. Vervolgens komt ze voor een scala aan dilemma's te staan: ga ik door met mijn werk of mijn opleiding, kan ik dat combineren met de zorg voor mijn kind? Hoe reageert mijn omgeving op mijn zwangerschap? Kan ik steun verwachten van deze mensen? Blijf ik thuis bij mijn ouders of zoek ik zelfstandige woonruimte? Krijg ik een uitkering en zo ja, hoeveel? Hoe ga ik het kind opvoeden? Kan ik dat wel? Hoe ga ik om met de vader van mijn kind? Hoe regel ik opvang voor mijn kind als ik een keer uit wil? Er volgt een zoektocht in het woud van instellingen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

Voor veel moeders is het niet helder waar wat te regelen en hoe de wet- en regelgeving met betrekking tot jonge moeders eruitziet. Bij veel jonge moeders is er daarnaast sprake van een multi-probleem situatie: ze hebben een ongestructureerd leven, een afgebroken schoolopleiding, weinig ondersteuning van familie, problemen met vriendjes en nauwelijks inkomsten. Dit heeft effect op het leven van de moeder en haar kind. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak*,

methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

In het hulpverleningscircuit zijn de vragen en beloften van jonge moeders anders dan die van andere jongeren. Door het jonge moederschap worden ze immers gedwongen over bepaalde zaken na te denken en beslissen, terwijl leeftijdsgenoten zonder kinderen dit nog niet hoeven te doen. Jonge moeders moeten in korte tijd volwassen worden en zichzelf tegelijkertijd voorbereiden op hun nieuwe rol als moeder. Een zwangerschap zet niet alleen de levensinrichting van jonge meiden op zijn kop, ook hun positie ten opzichte van anderen komt ter discussie te staan. Hiermee wordt een morele positionering bedoeld: meiden zoeken naar erkenning, durven geen hulp te vragen uit angst dat daarmee de beeldvorming over jonge moeders negatief wordt beïnvloed, voelen schaamte over het feit dat ze afhankelijk zijn van anderen en voelen angst om hun ouders op een directe manier teleur te stellen. Uit dit alles komt naar voren dat de eer van jonge moeders op het spel staat op het moment dat zij zwanger zijn en moeder worden. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders.* Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

Jonge moeders laten zich vaak in eerste instantie niet aanspreken op hun problemen. Zij willen het heel goed doen en aan hun omgeving en aan instanties laten zien dat het hen lukt. De moeders zijn jong, nog niet klaar in hun ontwikkeling naar de volwassenheid, nog niet uit gepuberd, uit geëxperimenteerd in relaties en contacten, hebben nog geen ervaring in het zelfstandig wonen, rondkomen met weinig geld, een zelfstandig huishouden. Ook is hun persoonlijkheid nog niet voldoende gevormd en hebben ze nog niet geleerd om met hun trauma's om te gaan. De maatschappij stelt hoge eisen aan jonge moeders. Zij dienen naast hun zorgtaken ook in hun eigen inkomen te voorzien. Dat is een hele klus, aangezien de jonge moeders vaak laag opgeleid zijn en geen startkwalificatie hebben. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders.* Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Bemoediging van andere mensen over de opvoeding van het kindje van een jonge moeder wordt veelal als negatief beschouwd. Dit blijkt uit de volgende zin: "mijn moeder maakt mij zo ontegenwoordig onzeker, dat ik zelf niet meer wist hoe en wat." (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding.* Utrecht: Uitgeverij SWP. p88) Controle van de ouders bij de opvoeding van een kind wordt eerder als een belemmering voor de ontwikkeling van een goed moederschap beschouwd. Het accent zou meer moeten liggen op zelfcontrole van de jonge moeder. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding.* Utrecht: Uitgeverij SWP. p67)

Adolescent en moederschap

De overeenkomst bij jonge moeders is dat ze als het ware twee mijlpalen uit een mensenleven tegelijkertijd meemaken: volwassen worden en moeder zijn. In de adolescentieperiode ontwikkelt een kind zich naar volwassenheid. Die opdracht is complex: zowel lichamelijk, seksueel, psychisch, mentaal, spiritueel als sociaal verandert de leefwereld van de jongere. Wanneer een tienermeisje bij al deze ontwikkelingen ook nog een (ongepande) zwangerschap doormaakt, kan dat een extra opgave zijn. Jonge moeders hebben een dubbele rol: zichzelf zijn en worden als tiener/jongere, terwijl ze voor hun kind moeten optreden als ouder. De meeste mensen worden eerst volwassen, nemen daar ruimschoots de tijd voor en worden daarna pas ouder. De co-existentie van beide mijlpalen

plaatst de jonge moeder in een heel bijzondere situatie, omdat puberteit en ouderschap in vele opzichten tegengestelde dynamieken zijn. De dynamiek zit in het gegeven dat de moeder enerzijds gericht is op de groei van haar baby en het aangaan van een primaire hechtingsrelatie, anderzijds is de moeder nog een puber/adolescent met de daarbij behorende puberale egocentriciteit. De meiden worden vaak zwanger op een moment dat zij nog geen stabiel zelfbeeld hebben ontwikkeld. Ze zijn immers nog adolescent en maken een identiteitsontwikkeling door. Jonge moeders moeten leren zich op een nieuwe manier te verhouden tot hun veranderende leven en hun rol als moeder. Tegelijkertijd met de ontwikkeling van de identiteit moeten ze een overstap maken naar volwassenheid. Dat dit niet altijd makkelijk is, zal duidelijk zijn. Jonge moederschap hoeft geen probleem te zijn. Het is van belang er vanuit te gaan dat jonge moeders capaciteiten hebben of kunnen ontwikkelen als moeder en als jongere. Een jonge moeder heeft daarbij geen keuze tussen het leven als puber of het leven als ouder. Ze is jong en moeder tegelijkertijd. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

In de moderne maatschappij zijn de gevolgen voor de tienermoeder groter dan vroeger. Dit komt doordat vrouwen tegenwoordig op relatief late leeftijd hun eerste kind krijgen. Vroeger was het weliswaar minder mogelijk de school af te maken en was de kans op een baan wat kleiner, maar nu de samenleving steeds hogere eisen gaat stellen aan jeugdigen wordt het toekomstperspectief van een tienermoeder steeds uitzichtlozer. Er wordt verwacht dat je eerst naar school gaat, studeert of werkt en daarna pas aan kinderen begint. In de steeds sneller veranderende, veeleisender en duurder wordende samenleving vormt tienerzwangerschap een reële belemmering in de ontwikkeling van de jonge vrouw. Een belangrijke reden voor het slechte imago van jonge moeders is het feit dat ze, om uiteenlopende redenen, niet voldoen aan huidige normatieve veronderstellingen over hoe goede moeders eruit horen te zien. Toch vindt een meerderheid van de tienermoeders dat ze zelfstandiger en volwassener zijn geworden na de komst van hun kind. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP. p84) Jonge moeders kunnen te maken hebben met tegenstrijdige belangen en tegenstrijdigheid in hun beleving van het ouderschap. Enerzijds hebben zij de vrijheid nodig voor hun persoonlijke ontwikkeling, anderzijds zijn ze gebonden door de verantwoordelijkheid van hun kind(eren). Sommige tienermoeders hebben de behoefte om door te leren, vrij te zijn, om uit te gaan en om desondanks hun kind een goede opvoeding te geven. Dit kan tegenstrijdigheden opleveren. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP. p64)

Motieven van jonge zwangere meiden om een zwangerschap af te breken zijn dat zij zichzelf te jong vinden voor een kind, dat ze geen of weinig toekomstmogelijkheden zien en dat moeilijkheden met financiën en huisvesting verwacht worden. Sommige meiden zijn van mening dat de eigen opleiding en scholing nog onvoldoende is of noemen de slechte relatie met de verwekker of de ontbrekende relatie als motief voor een abortus. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP. p105)

Multi-problem situaties.

Bij veel jonge moeders is er sprake van een multi-problem situatie. Ze hebben een

ongestructureerd leven, een afgebroken schoolopleiding, weinig ondersteuning van familie, problemen met vriendjes en nauwelijks inkomsten. Dit heeft effecten op het leven van de moeder en haar kind. (www.tiernermoeders.nl. 16 mei 2009) Jonge moeders ondervinden veelal problemen op meerdere leefgebieden. Zij hopen met de zwangerschap en de komst van een kindje hun problemen voorgoed achter zich te laten en een veilig nest te creëren (waarvan het henzelf heeft ontbroken). Zij hebben een roze wolk voor ogen maar hebben vanuit huis weinig positiefs meegekregen. De komst van een kind roept in hen het beste op en ze hebben een enorme kracht en wil om de verantwoordelijkheid voor hun gezin te dragen. De komst van het kind stelt de moeders echter ook voor nieuwe problemen: hoe komen ze rond, is hun relatie goed genoeg?, waar kunnen ze wonen? (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tiernermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Het komt vaak voor dat meisjes met een problematische voorgeschiedenis bewust voor het moederschap kiezen. Ze doen dat in de hoop en de verwachting dat met de komst van een kind veel voor hen zou worden goedgeemaakt van wat er in het verleden in hun leven is misgegaan. (Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tiernermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP. p77)

Cijfers

Met zes geboorten per duizend meisjes jonger dan twintig jaar staat Nederland op de internationale ranglijst van tienermoeders bijna onderaan. Zo ligt het geboortecijfers van tieners in het Verenigd Koninkrijk vier keer zo hoog en in de Verenigde Staten zelfs zeven keer zo hoog. Achter het gunstige Nederlandse cijfer gaan voor sommige groepen, met name Antilliaanse en Surinaamse jonge moeders, veel minder gunstige cijfers schuil. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tiernermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Geboorteregeling is gemeengoed geworden, en dit geldt vooral voor Nederland. In ons land is, vergeleken met andere Europese landen, het percentage vrouwen dat een methode gebruikt relatief hoog (United Nations, 2007). Daarnaast trekt het lage aantal tienerzwangerschappen internationaal de aandacht. Samen met Zwitserland, Denemarken en Zweden worden in Nederland de minste kinderen geboren uit tienermoeders. Na een periode van toenemende geboorten uit tienermoeders, die duurde van medio jaren negentig tot 2002, is het aantal de afgelopen jaren weer gedaald. In 2002 werden onder meisjes jonger dan twintig jaar 3,5 duizend kinderen geboren, tegen 2,5 duizend in 2007. Deze daling is vrijwel volledig toe te schrijven aan niet-westers allochtone tieners (Garssen, 2008). (www.cbs.nl. 16 mei 2009)

Het abortuscijfer van tieners is gelijk gebleven met 7,4 abortussen per 1.000 meisjes van vijftien tot en met negentien jaar. Dat komt neer op ongeveer 4.350 abortussen in 2007. Dat is iets minder dan in 2006 (4.450). De abortusratio van tieners is ongeveer gelijk gebleven. Dat wil zeggen dat als meisjes zwanger worden, ze er even vaak voor kiezen om de zwangerschap te laten afbreken als in 2006: van elke 100 meisjes die zwanger worden, laten er in 2007 66 de zwangerschap afbreken. Tieners die hun zwangerschap laten afbreken gebruiken steeds vaker de pil en in 2007 juist wat minder vaak het condoom. Blijkbaar lukt het de anticonceptiegebruikers toch niet om de methode goed toe te passen, met een ongewenste zwangerschap als gevolg. (www.rutgersnissogroep.nl. 3 juni 2009)

Hoofdstuk 5 veldonderzoek

5.1 inleiding

In hoofdstuk drie staat beschreven hoe het veldonderzoek uitgevoerd gaat worden. De enquête die gebruikt is om de hoofdvraag te beantwoorden is aan dit afstudeerwerkstuk toegevoegd als bijlage. In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de resultaten zijn van het veldonderzoek. De resultaten zullen te zien zijn in een grafiek en ondersteund worden met tekst. De enquêtevragen konden door de jonge moeders beargumenteerd worden zodat de enquête een kwalitatief karakter krijgt. Per vraag zijn er een aantal van deze argumentaties beschreven.

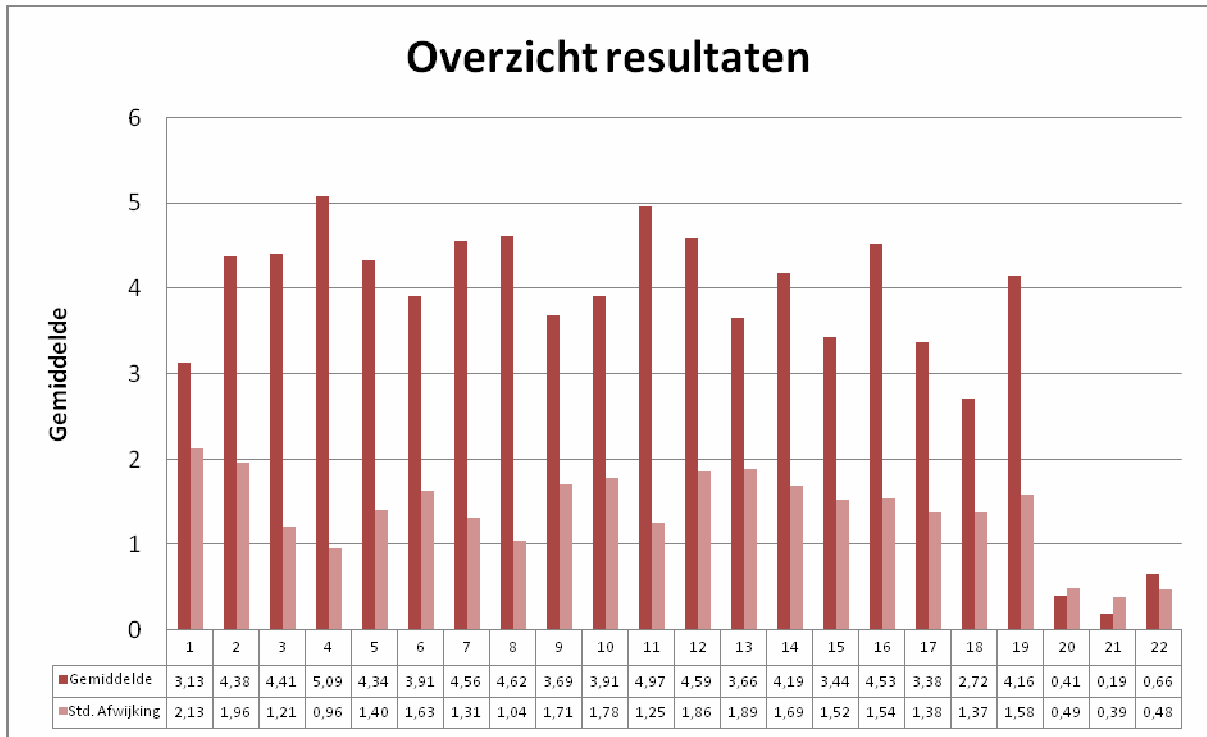
5.2 respons

Vanaf 6 april 2009 zijn de enquêtes verspreid. In totaal is de enquête ingevuld door tweeëndertig jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar. Om aan dit aantal respondenten te komen zijn de enquêtes op verschillende manieren verspreid. De enquête is niet alleen ingevuld door jonge moeders die hulpverlening krijgen van Stichting Ambulante Fiom. In eerste instantie zou de enquête enkel ingevuld worden door jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar die hulp ontvangen bij Stichting Ambulante Fiom. Maar omdat er momenteel weinig jonge moeders zijn bij de Fiom in Alkmaar, zou er op deze manier niet aan genoeg respondenten gekomen zijn. De respondenten zijn op de hoogte van het doel van het onderzoek en zullen de uitkomst van het onderzoek ontvangen. Om de privacy van de respondenten te waarborgen wordt er bij de argumentatie van de antwoorden die gegeven zijn tijdens het invullen van de enquête, als in de interviews, de naam van de respondent niet genoemd.

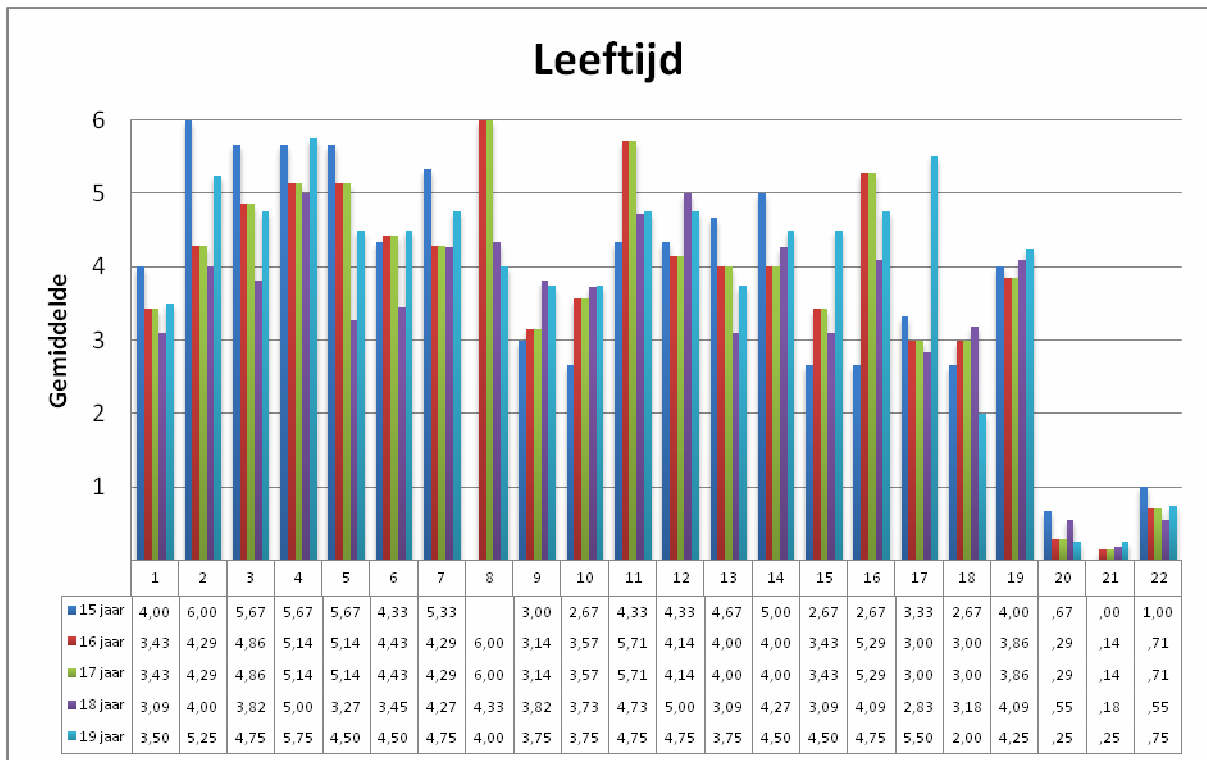
Ook de jonge moedergroep, waarbij aangeschoven zou worden om contact te krijgen met jonge moeders, was door omstandigheden geen optie meer. Dit is de reden waarom de respondenten voor een deel elders vandaan komen. Een aantal van de respondenten zijn afkomstig van Stichting Madeliefjes in Leiden. Stichting Madeliefjes in Leiden is vergelijkbaar met de Stichting Ambulante Fiom in Alkmaar omdat ze zich beiden richten op jonge moeders tot en met 23 jaar. Beide organisaties bieden activiteiten, hulp in groepen en individuele hulp aan, aan jonge moeders. Tevens zijn Alkmaar en Leiden beiden middelgrote steden. Bij verschillende fora's die te vergelijken zijn met www.tiernermoeders.nl zijn er ook respondenten benaderd. Tijdens de discussie later in dit afstudeeronderzoek zal er nog over de respons gesproken worden.

5.3 uitkomsten

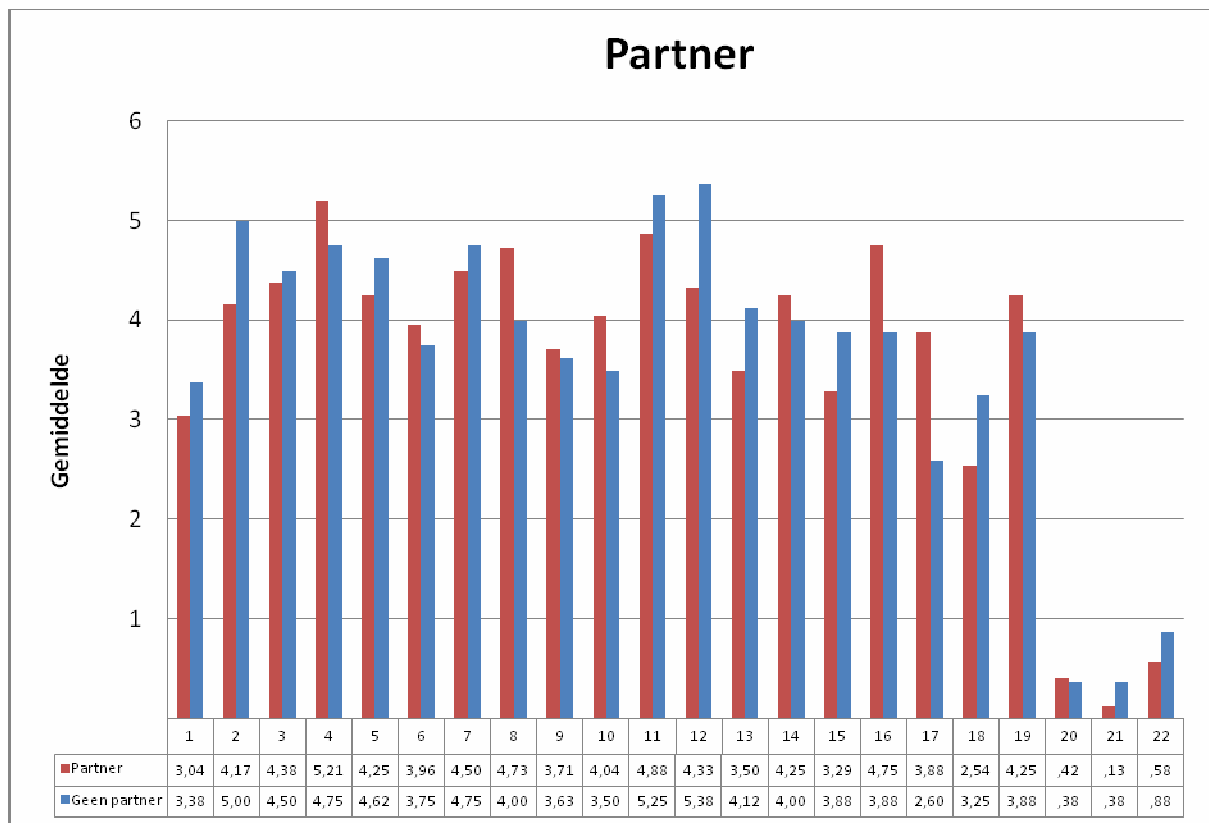
De gemiddelde uitkomsten per vraag:

De gemiddelde uitkomsten per vraag gesorteerd op leeftijd:

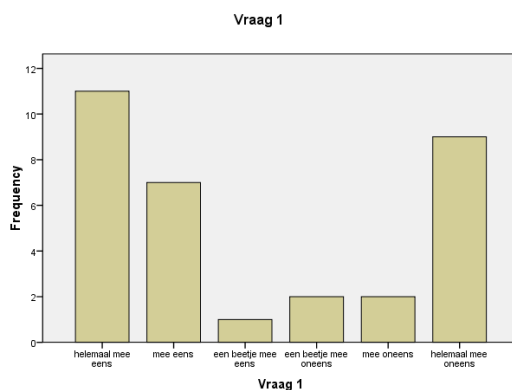

De gemiddelde uitkomsten per vraag gesorteerd op het wel of het niet hebben van een partner:

Hieronder volgen de uitkomsten per vraag. De uitkomsten zijn te zien in een grafiek en worden ondersteund met tekst.

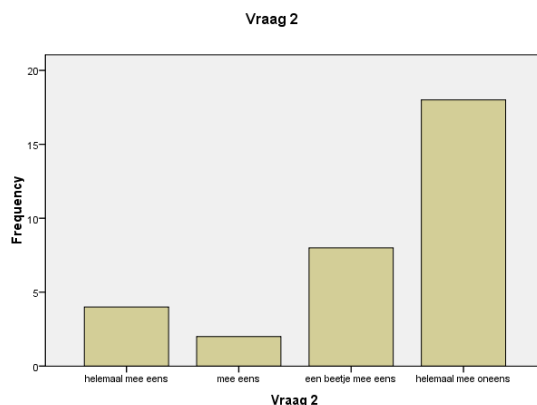
- 1. Nu ik een kind heb, heb ik meer een doel ik mijn leven dan toen ik nog geen kind had.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.13. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen 'een beetje mee eens' en 'een beetje mee oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste moeders deze vraag hebben beantwoord met 'helemaal mee eens' en 'helemaal mee oneens'.

Jonge moeders beargumenteren deze vraag onder andere met: *“Ik heb altijd al doelen gehad in mijn leven.”* *“Voor mijn zwangerschap was ik een verloren feestbeest.”* *“Mijn leven*

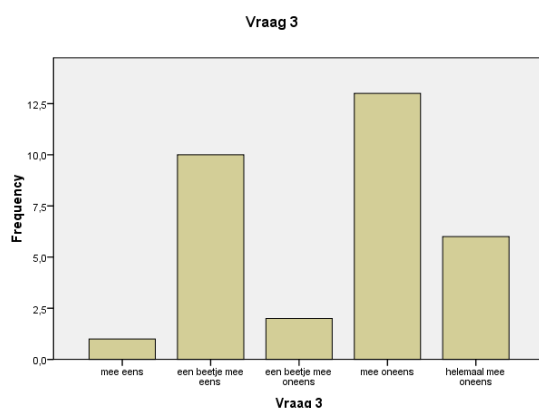
is in positieve zin veranderd want ik heb nu iets om voor te vechten, vroeger ben ik nog wel eens niet nodig gevoeld, nu ik een kind heb ben ik meer nodig dan ooit, dat is niet altijd in mijn voordeel, maar ik heb een doel.” “Toen ik nog op school zat nam ik niet zoveel verantwoordelijkheid voor mijn daden en toen ik een kind kreeg ging ik serieuzer met het leven om.” “ Ik heb een moeilijke jeugd heb gehad en had simpelweg geen doel. Ik had anorexia, zat in een kliniek en kreeg sondevoeding. Ik wist niet waar ik voor moest vechten. Toen ik zwanger raakte op mijn zeventiende wist ik voor het eerst zeker dat ik ergens voor zou gaan. En nu nog steeds. Ik ben helemaal genezen van de anorexia en dolgelukkig met mijn prachtgezin.”

- 2. Omdat ik jong moeder ben geworden voel ik me onzeker over of ik het goed doe in de opvoeding van mijn kind.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.38. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen ‘een beetje mee oneens’ en ‘oneens’. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met ‘helemaal mee oneens’. De antwoordmogelijkheden ‘een beetje mee oneens’ en ‘mee oneens’ zijn niet genoemd.

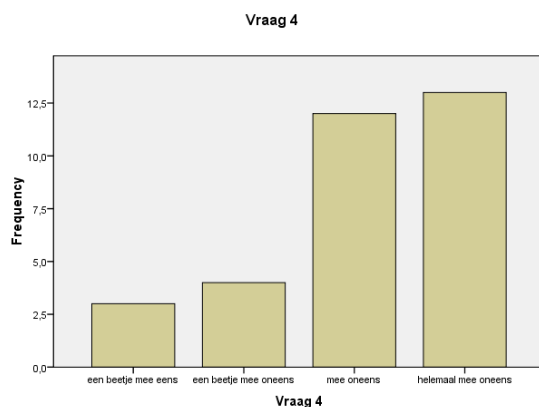
De jonge moeders beargumenteren hun antwoorden onder andere met: *“Niemand heeft een diploma voor het moeder zijn.” “Ik doe het net zo goed als andere moeders.” “Ik weet van mezelf dat ik mijn kind wel goed opvoed.” “Ja, ik hoor dit ook best wel vaak van anderen. Daarnaast merk ik het ook aan mijn zoontje.. hij is gelukkig, komt naar me toe als er wat is dus hij vertrouwt me, hij is beleefd, luistert vaak erg goed en ik hoor vaak van andere moeders dat hij zo lief is. Toen ik net moeder was, was dat wel heel anders, toen was ik daar juist wel erg onzeker over, maar door de jaren heen ben ik een heel stuk sterker in mijn schoenen gaan staan.”*

- 3. Doordat ik een kind heb kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen zoals omgaan met leeftijdsgenoten.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.41. Dit betekent dat de gemiddelde uitkomst van deze vraag ligt tussen 'een beetje mee oneens' en 'oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'mee oneens' en 'een beetje mee eens'. De antwoordmogelijkheid 'helemaal mee eens' is niet gekozen.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Toen mijn zoon pas geboren was, lieten sommige vriendinnen me zitten, toen ben ik opzoek gegaan naar meiden die ook jong moeder zijn geworden. Alsnog ga ik nog wel met meiden om die geen kinderen hebben en van mijn leeftijd zijn maar de meeste heb ik ontmoet na de geboorte van mijn zoon.”* *“Mijn vriendinnen voor de geboorte van mijn zoon zie ik zelden, terwijl we vroeger dag en nacht samen waren.”* *“Sommige mensen studeren volop en hebben gewoon weinig tijd en zitten in een andere fase van hun leven.”*

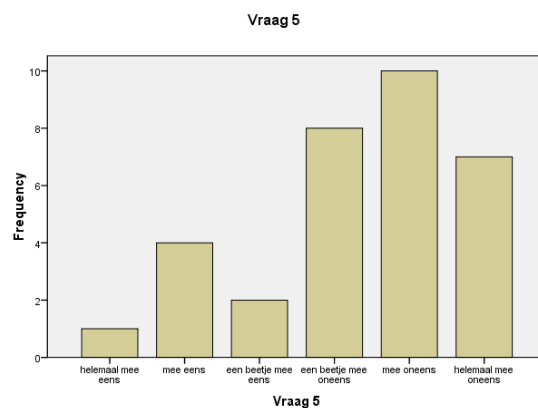
- 4. Doordat ik een kind heb kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen zoals uitgaan.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 5.09. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen 'mee oneens' en 'helemaal mee oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag beantwoorden met 'helemaal mee oneens' en 'mee oneens'. De antwoordmogelijkheden 'mee eens' en 'helemaal mee eens' zijn niet gekozen.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik heb het geluk dat ik veel mensen om me heen heb die voor me klaar staan als ik dingen wil doen.”* *“Uitgaan*

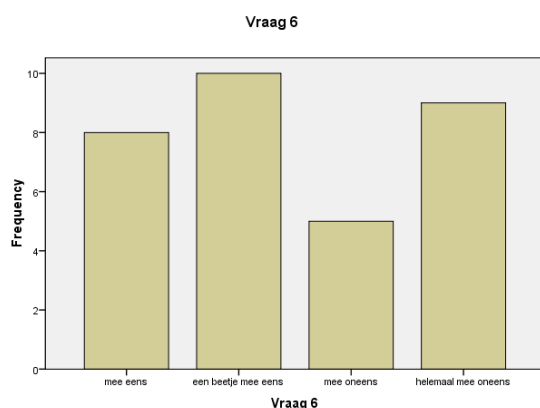
deed ik al niet veel en als ik uitging was het meer uit eten en bowlen en dat soort dingen. Mijn kindje kan dan gewoon mee. We passen dan alleen de tijd aan. In plaats van in de avond, doen we het in het weekend en in de middag. Het is zeker zo gezellig.” “ Wel met mate natuurlijk, maar als ik uit wil gaan, dan spreek ik het af met de grootouders en dan kan ik uitgaan.”

- 5. Doordat ik een kind heb kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen zoals school en werk.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.34. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen ‘een beetje mee oneens’ en ‘oneens’. In de grafiek is te zien dat de meeste moeders deze vraag hebben beantwoord met ‘een beetje mee oneens’, ‘mee oneens’ en ‘helemaal mee oneens’.

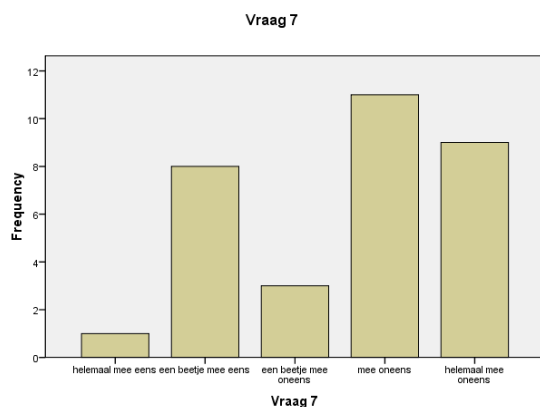
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: “Kinderopvang ging goed, tot de Belastingdienst fouten begon te maken en ik daar de dupe van werd. Hierdoor kan ik op dit moment geen gebruik maken van kinderopvang, maar ik studeer wel. Het maakt het pad wel zwaarder maar ik moet mijn diploma halen, dus ik vecht ervoor.” “Opzich kom ik hier nog wel aan toe, ik heb wel een andere studiekeuze moeten maken.”

- 6. Ik vind het vervelend dat ik door de komst van mijn kind minder vrijheid heb om dingen te doen die bij mijn leeftijd passen.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.91. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen 'een beetje mee eens' en 'een beetje mee oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste moeders deze vraag hebben beantwoord met 'een beetje mee eens', 'helemaal mee oneens' en 'mee eens'. De antwoordmogelijkheden 'helemaal mee eens' en 'een beetje mee oneens' zijn helemaal niet gekozen.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik vind het totaal niet vervelend want ik krijg er veel voor terug en ik geloof ook dat ik die vrijheid nog steeds heb.”* *“Ik pas me aan, aan het feit dat ik moeder ben geworden maar mijn zoon past zich ook aan mij aan. En daar bedoel ik mee dat ik de dingen die bij mijn leeftijd passen nog steeds doe. Bijvoorbeeld met Bevrijdingsdag ga ik lekker naar een buiten podium en mijn zoon gaat gewoon mee. Hij geniet er enorm van, en ik geniet ervan dat hij geniet.”* *“Ik doe nog net zoveel dingen alleen nu moet ik rekening houden met een kind.”* *“Ik kan nog net zoveel activiteiten doen met een kind.”* *“Ik ben er nu aan gewend en zou echt niet anders willen.”*

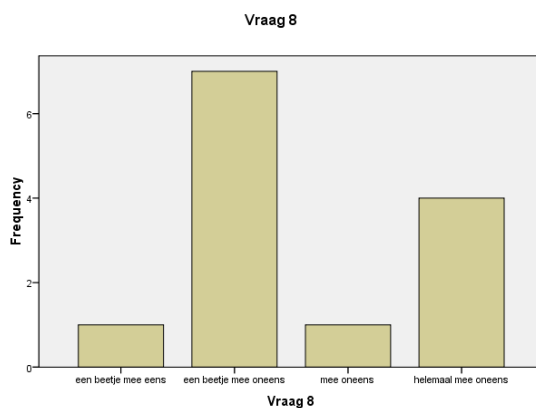
- 7. De mensen om mij heen vertellen mij teveel hoe ik met mijn kind om moet gaan.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.56. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen 'een beetje mee oneens' en 'oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'mee oneens', 'helemaal mee oneens' en 'een beetje mee eens'. De antwoordmogelijkheid 'mee eens' is niet gekozen.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Mensen die dicht bij mij staan zoals familie en vrienden vertellen mij niet ongevraagd hoe ik met mijn kind moet*

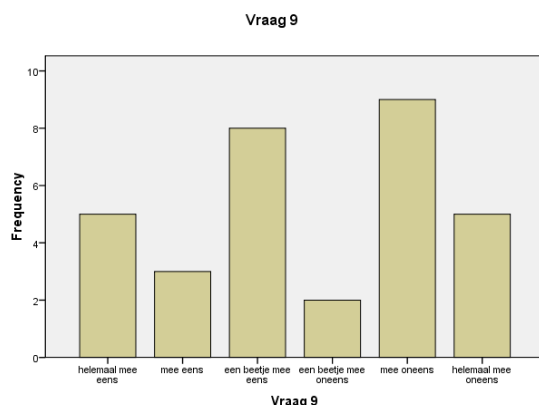
om gaan. Ik weet dat ik het goed doe. Als hij terugkomt van bijvoorbeeld logeren vertellen ze me alleen hoe netjes hij zich gedragen heeft. Ik vraag hun weleens naar hun mening en als ik het er achteraf niet mee eens ben, bedank ik ze netjes en onderbouw ik waarom ik het anders zie.” “Ik heb wel last van onbekenden die mij ongevraagd vertellen hoe ik met mijn kind moet omgaan. Bijvoorbeeld als ik bij het stoplicht sta word ik er op geattendeerd hoe stevig ik mijn kind moet vasthouden. Of in het openbaar vervoer bemoeien mensen zich met de opvoeding. Toen mijn zoon nog baby en dreumes was, moest ik daar nog mee leren omgaan. Nu kan ik daar wel tegen.” “Toen mijn dochter net geboren was bemoeide mijn ex-schoonmoeder zich overal mee. Veel mensen denken dat je niet weet wat je doet omdat je jong bent maar ik weet heel erg goed wat ik moet doen dus niemand hoeft het mij te vertellen.”

- 8. Doordat mensen mij teveel vertellen hoe ik met mijn kind om moet gaan luister ik niet meer naar mijn eigen mening.** Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.62. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen ‘een beetje mee oneens’ en ‘oneens’. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met ‘een beetje mee oneens’. De antwoordmogelijkheden ‘helemaal mee eens’ en ‘mee eens’ zijn niet gekozen.

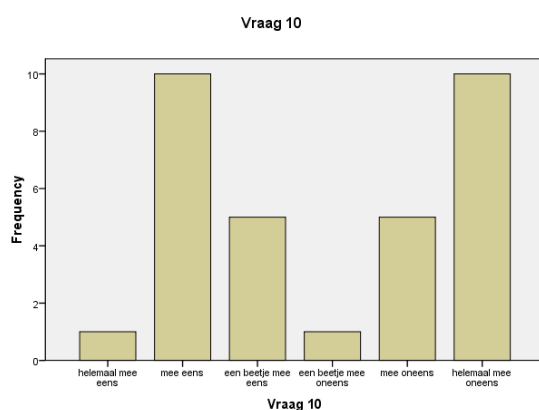
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: “Wat andere mensen zeggen, daar kan ik misschien tips uit halen maar ik zal altijd naar mijn eigen mening blijven luisteren.” En “Soms is dat wel zo, dan denk ik dat iemand met meer ervaring het vast beter weet.”

9. Als de buitenwereld positief over mij denkt dan denk ik ook positief over mezelf. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.69. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen 'een beetje mee eens' en 'een beetje mee oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'mee oneens' en 'een beetje mee eens'.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik ben het hier helemaal mee oneens omdat ik geloof dat je positieve aandacht krijgt door in jezelf te geloven.”* *“Ik krijg dan wel een beter gevoel.”* *“Dat heeft meer met zelfvertrouwen te maken. Hoe ouder ik wordt hoe mee vertrouwen ik in mezelf heb. Vroeger was ik erg beïnvloedbaar, nu ik een kind heb juist helemaal niet meer.”* *“Het klopt wel dat ik gevoelig ben voor kritiek van anderen, maar aan de andere kant weet ik ook van mezelf dat ik het goed doe.”*

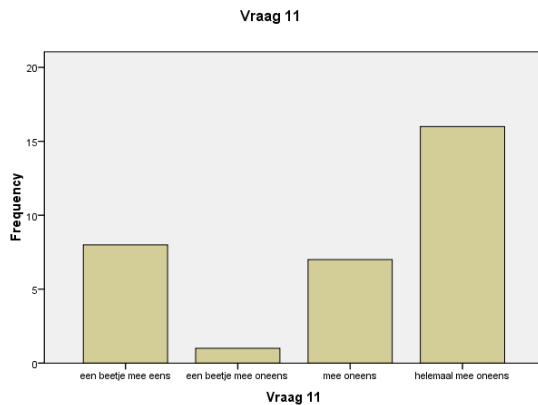
10. Als de buitenwereld negatief over mij denkt dan denk ik ook negatief over mezelf. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.91. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen 'een beetje mee eens' en 'een beetje mee oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'mee eens' en 'helemaal mee oneens'.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Hier ben ik het deels mee eens, want een negatieve gedachtegang raakt iedereen. En ik merk gewoon dat ik soms het gevoel heb dat ik moet vechten tegen al die negatieve oordelen om ze positief te maken. Want bijvoorbeeld de overheid denkt negatief over tienermoeders en daardoor worden we negatief behandeld. Dat heeft effect op mijn privéleven.”* *“Ik ga dan niet denken dat ik het slecht doe.”*

11. Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap zodat ik meer toe kom aan scholing en werk.

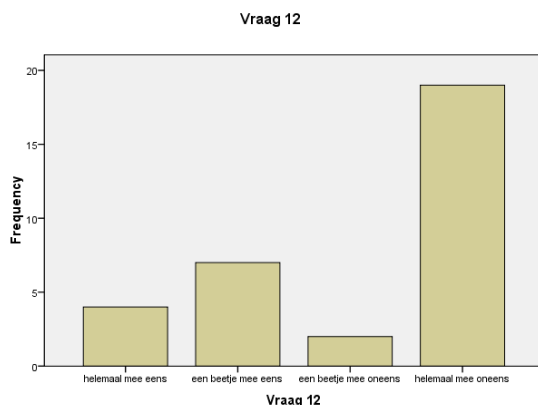
Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.97. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen 'een beetje mee oneens' en 'oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'helemaal mee oneens'. De antwoordmogelijkheden 'mee eens' en 'helemaal mee eens' zijn niet gekozen.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik heb geen behoefte aan hulp bij het moederschap want dat is het hele probleem niet. Elke vrouw is ingesteld om moeder te worden. Het is een ontwikkeling die je deels mee krijgt tijdens de zwangerschap maar de maatschappelijke kwestietjes geven deze doelgroep niet de ruimte om die ontwikkeling te voltooien of überhaupt te starten. Soms moet je eerst zoveel oplossen voor je tijd hebt voor je kind.”* *“Als ik hulp zou krijgen in de vorm van een oppas dan zou ik weer naar school gaan.”*

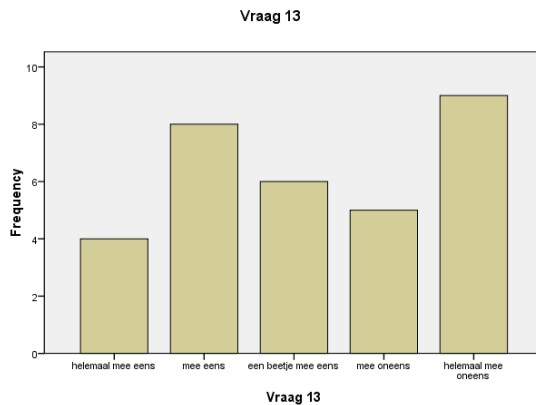
12. Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap zodat ik meer toe kom aan omgaan met leeftijdsgenoten.

Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.59. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen 'een beetje mee oneens' en 'oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'helemaal mee oneens'. De antwoordmogelijkheden 'mee eens' en 'mee oneens' zijn niet gekozen.

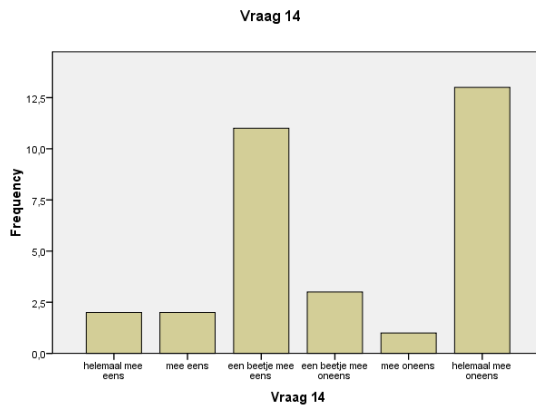
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: “*Met je leeftijdsgenoten omgaan is in mijn beleving niet moeilijk maar het eist energie, energie die je niet hebt na en tijdens je gevecht tegen het oplossen van de obstakels die er komen als je jong een kind hebt gekregen.*” “*Dat doe ik wel, en ik doe ook dingen samen met mijn zoon en daar geniet ik van.*”

13. Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap zodat ik meer toe kom aan uitgaan. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.66. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen ‘een beetje mee eens’ en ‘een beetje mee oneens’. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met ‘helemaal mee oneens’ en ‘mee eens’. De gekozen antwoorden liggen dicht bij elkaar. De antwoordmogelijkheid ‘een beetje mee oneens’ is niet gekozen.

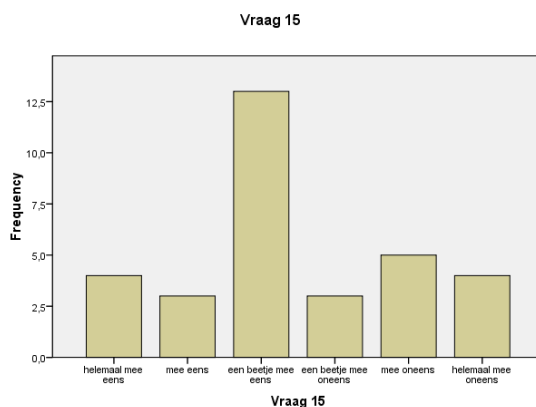
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: “*Dat vind ik echt grote onzin. Uitgaan staat zeker niet bovenaan het lijstje. Als je moeder bent, ga je gewoon niet meer vaak uit, punt.*” “*Doordat ik de grootouders van mijn kind kan vragen om op te passen kan ik soms eens uitgaan als ik dat wil.*”

14. Door het jonge moederschap laat ik me naar de buitenwereld soms anders zien dan dat ik daadwerkelijk ben omdat ik bang ben dat mensen een negatief beeld van mij krijgen. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.19. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen ‘een beetje mee oneens’ en ‘oneens’. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag beantwoorden met ‘helemaal mee oneens’ en ‘een beetje mee eens’.

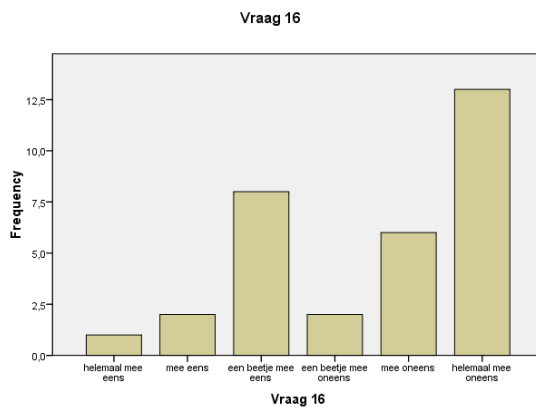
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Een beetje mee eens omdat het wel een verantwoordelijke taak is, het moederschap.”* *“Ik ben mezelf, en ik ben een tienermoeder, dat is iets waar ik me totaal niet voor schaam. Hoe anderen over me denken, dat zoeken ze zelf maar lekker uit.”*

15. Ik vind het belangrijk dat de mensen om mij heen mijn jonge moederschap accepteren. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.44. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen ‘een beetje mee eens’ en ‘een beetje mee oneens’. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met ‘een beetje mee eens’.

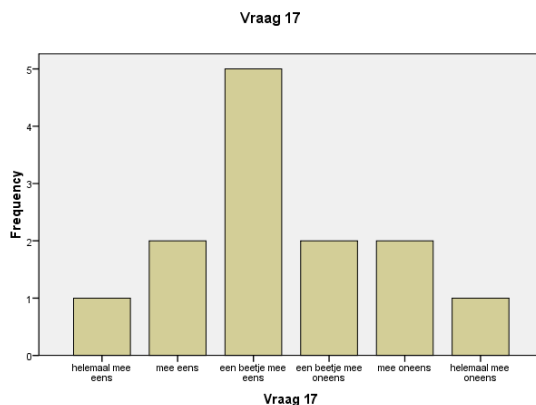
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Mocht men het niet accepteren dat ik een tienermoeder ben dan zijn dat mensen die niet dicht bij mij staan en van die mensen boeit het me niet echt dat hij of zij mijn jonge moederschap niet accepteren.”* *“Als ze me niet accepteren is dat hun probleem.”*

16. Doordat ik jong een kind heb gekregen weet ik niet of ik bij de volwassenen of bij de jongeren hoor. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.53. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen 'een beetje mee oneens' en 'oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag beantwoorden met 'helemaal mee oneens' en 'een beetje mee eens'.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik ben wat ik geloof en wat ik geloof, daar handel ik naar.” “Ik ben moeder en zal ook niet in het bijzijn van mijn kind dingen doen die niet geoorloofd zijn. Maar als ik met mijn vriendinnen ben, ben ik nog steeds negentien! En met mijn zoon doe ik ook wel eens lekker gek in de speeltuin en dan denk ik, ik ben nog steeds negentien en spelen vond ik vroeger super dus ik speel intens mee.” “Door de omstandigheden word ik al snel volwassen.” “Een beetje mee eens, toen ik net moeder was had ik daar wel last van maar nu ben ik daarin gegroeid en kan ik mezelf volwassen noemen.” “Ik ben volwassen en voel me niet echt meer een jongere. Ik heb wel bewezen dat ik volwassen ben en me ook zo kan gedragen.”*

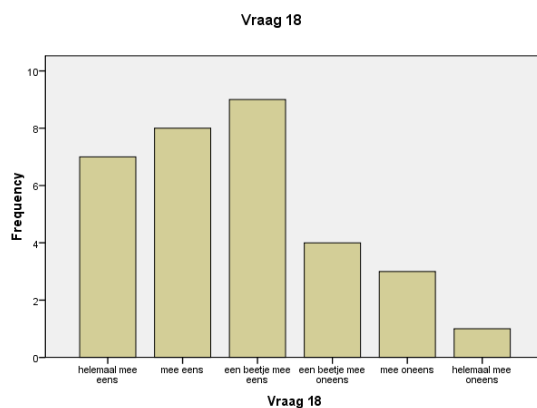
17. Dat ik niet goed weet of ik bij de volwassenen of bij de jongeren hoor geeft mij een vervelend gevoel. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 3.38. Dit betekent dat de uitkomst op deze vraag ligt tussen 'een beetje mee eens' en 'een beetje mee oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'een beetje mee eens'.

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Een beetje mee eens, dat had ik in het verleden wel.” “Dit geeft mij een beetje een vervelend gevoel omdat ik juist wel ergens bij wil horen. Maar aan de andere kant, kan het me meestal niet zoveel schelen. Ik kan er toch niks aan veranderen.”*

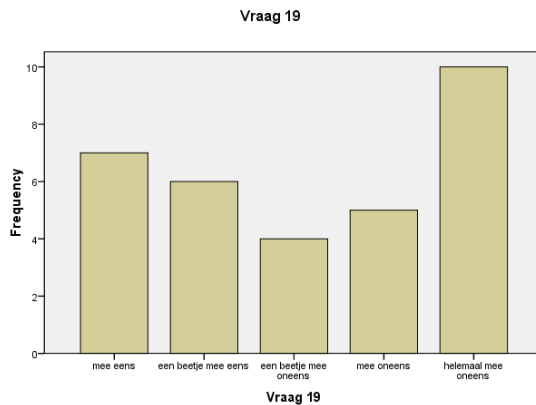
18. Het krijgen van een kind heeft mijn kijk op de toekomst positief veranderd.

Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 2.72. dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen ‘mee eens’ en ‘een beetje mee eens’. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag beantwoord hebben met ‘een beetje mee eens’, ‘mee eens’ en ‘helemaal mee eens’.

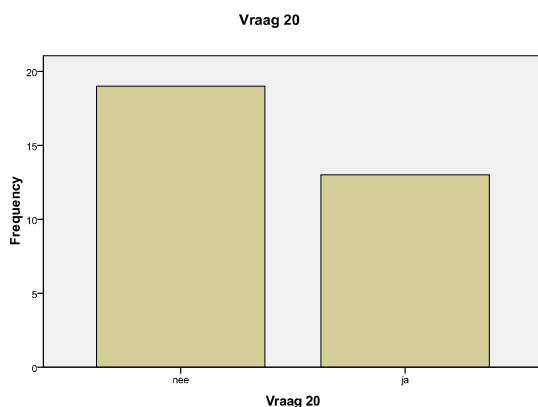
De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik was er best slecht aan toe voordat ik zwanger raakte. Ik was op zoek naar werk, een eigen woning en studeerde niet en was dat ook niet van plan. Nu woon ik samen met mijn zoon en studeer ik alweer 3,5 jaar. Mijn zoon heeft mij de kracht gegeven te participeren en emanciperen in de maatschappij. Je eigen vlees en bloed is de beste motivatie om een doel te behalen.”*
“Voordat ik mijn kindje kreeg had ik de neiging het verkeerde pad op te gaan, de komst van mijn kindje heeft mij in laten zien dat dat niet goed was.”

19. Doordat ik jong moeder ben geworden kan ik de dromen die ik vroeger had niet meer waarmaken. Gemiddeld genomen beantwoorden de jonge moeders deze vraag met 4.16. Dit betekent dat de uitkomst van deze vraag ligt tussen 'een beetje mee oneens' en 'oneens'. In de grafiek is te zien dat de meeste jonge moeders deze vraag hebben beantwoord met 'helemaal mee oneens'. De antwoordmogelijkheid 'helemaal mee eens' is niet gekozen.

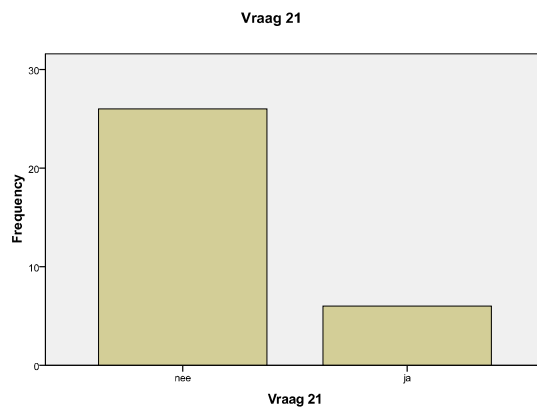

De jonge moeders beargumenteren hun antwoord onder andere met: *“Ik hou van spontaniteit, en met een kind is dat bijna onmogelijk. Je zit vast aan schoolvakanties, en bij sommige activiteiten is een kind erbij niet echt handig. Dus dat vind ik wel jammer. Het lijkt me super avontuurlijk om in Amsterdam te lopen en ineens op Schiphol een last-minute te pakken, maar dat avontuur moet ik maar even uitstellen.”* *“Een beetje mee eens vanwege de scholing die ik niet meer kan volgen.”* *“Alles doen we samen en jong moeder zijn betekent jong de kinderen de deur uit en dan kan er ook nog een heleboel.”* *“Het duurt misschien iets langer voordat je dat doel haalt om je droom waar te maken maar daar is niks mis mee. Ik had voorheen helemaal geen dromen, ik zag het leven niet zo zitten.”*

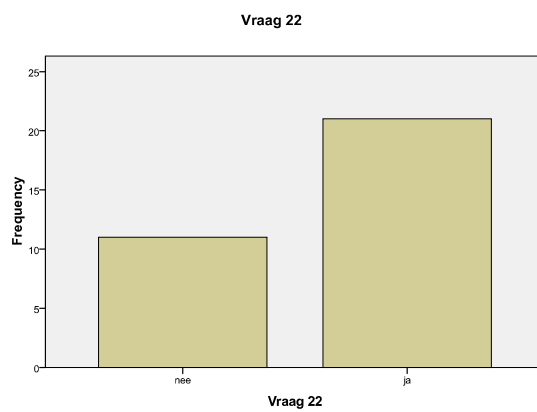
20. “Ik vind het moeilijk om hulp aan te nemen omdat mensen dan kunnen denken dat ik de verantwoordelijkheid van het moederschap niet aankan” De meeste jonge moeders beantwoorden deze vraag met 'nee'.

21. “Mensen hebben soms een negatief oordeel over mijn jonge moederschap en dat maakt het moeilijk mezelf te zijn” De meeste jonge moeders beantwoorden deze vraag met ‘nee’.

22. “Een baby geeft je heel veel, toch zijn er momenten dat je de onbezorgdheid en de vrijheid van voorheen mist” De meeste jonge moeders beantwoorden deze vraag met ‘ja’.

Hoofdstuk 6 conclusie

6.1 inleiding

Hieronder volgt de conclusie. In de conclusie zullen de onderzoeksvraag en de deelvragen beantwoord worden. Ook zal er beschreven worden of de opgestelde hypothesen bevestigd of weerlegd worden. Tot slot zullen er een aantal discussiepunten beschreven worden.

6.2 respons

De enquête is in totaal door 32 jonge moeders ingevuld. Deze jonge moeders hebben de leeftijd van vijftien tot en met negentien jaar. De demografische gegevens van de jonge moeders komen niet geheel overeen. Hier wordt tijdens de discussie over gesproken.

6.3 deelvragen

- Hoe verloopt een 'normale' vorming van het zelfbeeld?

Door middel van literatuuronderzoek wordt deze deelvraag op de volgende manier beantwoord:

Tijdens de adolescentie verandert het beeld dat de jongere over zichzelf heeft en wel op de volgende wijze (Damon en Hart, 1988; Harter, 1998; Montemayor en Eisen, 1977; G.B. DeHart, L.A. Sroufe, R.G. Cooper, 2000 en D.R. Shaffer, 1999):

Het beeld dat de adolescent over zichzelf heeft wordt meer gedifferentieerd. De jongere gaat de omstandigheden waarin hij zich op een bepaalde wijze gedraagt meer in het beeld over hemzelf betrekken. Ook krijgt hij meer oog voor de verschillende mogelijkheden van zijn prestaties en voor de relaties met anderen. Het zelfbeeld wordt meer individueel, meer onderscheidend van anderen en meer een beeld van de jongere zelf. In het zelfbeeld neemt de jongere de wijze op waarop hij met anderen contact heeft. De jongere gaat meer over zichzelf nadenken (zelfreflectie). De jongere ziet zijn beeld over zichzelf meer als een samenhangend beeld, wel bestaande uit verschillende delen, maar deze zijn wel geïntegreerd in een totaal zelfbeeld. De belangrijkste groep tijdens de adolescentie zijn de leeftijdsgenoten. Bij het denken over zichzelf gaan jongeren hoofdzakelijk uit van ideeën hoe hun leeftijdsgenoten, vrienden en vriendinnen over bepaalde zaken en over zichzelf denken. (www.zelfvertrouwen.nl. 2 juni 2009)

Voor verdere uitleg over het zelfbeeld verwijs ik naar hoofdstuk vier, het theoretisch kader.

- Wat is jong moederschap?

Door middel van literatuuronderzoek wordt deze deelvraag op de volgende manier beantwoord:

Een tienermoeder is een meisje dat voor haar twintigste levensjaar haar eerste kind heeft gekregen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

- Welke groep jonge moeders maakt over het algemeen gebruik van de hulp van Stichting Ambulante Fiom?

Door middel van literatuuronderzoek wordt deze deelvraag op de volgende manier beantwoord:

De jonge moeders die hulp krijgen bij Stichting Ambulante Fiom zijn meiden die vragen of problemen hebben op de Fiom aandachtsgebieden. De Fiom is er voor jonge moeders tot en met 23 jaar, die zwanger zijn of al moeder zijn geworden. De moeders kunnen er terecht

voor hulp, advies, informatie en ondersteuning. De hulp is gratis. De jonge moeders komen vaak naar de Fiom voor vooral praktische ondersteuning. (www.fiom.nl. 27 mei 2009)

- Met welke psychosociale en praktische problematiek hebben jonge moeders te maken, die mede invloed hebben op de vorming van het zelfbeeld?

Door middel van literatuuronderzoek wordt deze deelvraag op de volgende manier beantwoord:

Jonge moeders kunnen te maken hebben met verschillende problemen. Allereerst is er bij veel jonge moeders sprake van een multi-probleem situatie: de jonge moeders hebben vaak een ongestructureerd leven, een afgebroken schoolopleiding, weinig ondersteuning van familie, problemen met vriendjes en nauwelijks inkomsten. Dit heeft effecten op het leven van de jonge moeder en haar kind. (www.tiernermoeders.nl 23 mei 2009)

Jonge moeders ondervinden veelal problemen op meerdere leefgebieden. Zij hopen met de zwangerschap en de komst van een kind hun problemen voorgoed achter zich te laten en een veilig nest te creëren (waarvan het henzelf heeft ontbroken). Zij hebben een roze wolk voor ogen maar hebben vanuit huis weinig positiefs meegekregen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tiernermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

Jonge moeders hebben ook te maken met praktische problemen. Hieronder vallen bijvoorbeeld financiële problemen en problemen met huisvesting. Veel gemeenten weten niet dat thuiswonende jonge moeders recht hebben op bijstand voor de baby, waardoor de jonge moeders inkomsten mislopen. Ook kan het zijn dat de jonge moeder geen tijd heeft voor werk en of scholing. (<http://members.home.nl/krijt/tiernermoeders/index.html>. 23 mei 2009)

6.4 onderzoeksvraag

Welke invloed heeft het jong moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van tiernermoeders tussen de vijftien en de negentien jaar, die hulp krijgen bij Stichting Ambulante Fiom?

De invloed van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van jonge moeders tussen de vijftien en de negentien jaar is als volgt: de identiteit van 'moeder' heeft over het algemeen een positieve invloed op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van de jonge moeders die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. Vooral jonge moeders met een problematisch verleden geven aan positief te denken over het moederschap omdat dit hen een doel geeft om voor te leven. Het zelfbeeld van deze moeders is in positieve zin anders geworden. Over het algemeen zijn de jonge moeders zeker over hun identiteit als jonge moeder. Activiteiten die bij de leeftijd van de jonge moeder passen, om zo een identiteit, een zelfbeeld, te ontwikkelen worden nog gedaan of de behoefte hieraan is minder. Dit levert over het algemeen geen problemen op wat betreft de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, bij de jonge moeders.

Het antwoord op de hoofdvraag is gebaseerd op de volgende opsomming van de uitkomsten van het veldonderzoek:

Het krijgen van een kind heeft ongeveer de helft van de jonge moeders een duidelijker doel gegeven in het leven. Vooral jonge moeders die voor het krijgen van hun kind in een

moeilijke situatie zaten geven aan na de komst van hun kind een doel te hebben in het leven.

Het grootste deel van de jonge moeders geeft aan niet onzeker te zijn over de opvoeding van hun kind.

Activiteiten die bij de leeftijd van de jonge moeders passen, zoals omgaan met leeftijdsgenoten, scholing, werk en uitgaan, daar komt een groot deel van de jonge moeders nog best aan toe. Een aantal jonge moeders geeft aan een andere keuze wat betreft opleiding te hebben gemaakt door het jonge moederschap en vinden dit in sommige gevallen jammer. Uitgaan staat niet hoog meer op het prioriteitenlijstje van de meeste jonge moeders. Er wordt aangegeven dat dit nog wel kan als daar behoefte aan is. Omgaan met leeftijdsgenoten gebeurt nog wel, een aantal jonge moeders gaan om met mensen die ook kinderen hebben. Ook doen de jonge moeders activiteiten met hun gezin of met hun kind en een aantal jonge moeders geven aan hiervan te genieten.

Een klein deel van de jonge moeders vindt dat de sociale omgeving zich te veel met de opvoeding van hun kind bezighoudt maar het grootste deel van de jonge moeders geeft aan hier geen last van te hebben. Een paar jonge moeders geven aan hier meer last van te hebben toen hun kind net geboren was en hier nu beter tegen te kunnen. De meeste jonge moeders luisteren ondanks deze bemoeienis van de sociale omgeving nog wel naar hun eigen mening wat betreft de opvoeding van hun kind.

Het antwoord op de vraag of de jonge moeders positiever over zichzelf gaan denken als de buitenwereld dat ook doet, wordt neutraal beantwoord. Het antwoord op deze vraag ligt tussen 'een beetje mee eens' en 'een beetje mee oneens'. De vraag of de jonge moeders negatief over zichzelf gaan denken als de buitenwereld dit doet wordt op dezelfde manier beantwoord.

Behoeftte aan hulp zodat de jonge moeders toe komen aan scholing en werk is er over het algemeen niet. Als er hulp nodig is staat de reden 'omgaan met leeftijdsgenoten' niet bovenaan. Uit de enquête blijkt dat de jonge moeders hier meestal al genoeg aan toe komen. Wat betreft uitgaan, heeft de ene jonge moeder daar meer behoefte aan dan de andere jonge moeder. Uit de motivering van de antwoorden blijkt ook dat de meeste jonge moeders op een andere manier uitgaan dan vroeger. Ze doen meer activiteiten met hun gezin en met hun kind en halen hier genoegdoening uit.

Een groot deel van de jonge moeders geeft aan zich door het jonge moederschap niet anders te laten zien naar de buitenwereld omdat ze bang zijn dat mensen een negatief beeld van ze krijgen.

De jonge moeders vinden het over het algemeen in kleine mate belangrijk dat de sociale omgeving hen accepteert. Sommige jonge moeders geven aan niet met mensen om te gaan die hen niet accepteren.

Het grootste deel van de jonge moeders geeft aan wel te weten of ze bij de jongeren of bij de volwassenen horen. Een enkele jonge moeder vindt het moeilijk dit te bepalen en dat kan in sommige gevallen een vervelend gevoel opleveren. De jonge moeders hebben de behoefte ergens bij te horen.

Een groot aantal jonge moeders geeft aan dat de komst van hun kind de kijk op de toekomst positief veranderd heeft. Een aantal jonge moeders geven aan er voorheen slecht aan toe te zijn geweest en hebben nu een kind om voor te zorgen. Dit geeft hen kracht en een doel in het leven.

De meeste jonge moeders zijn van mening dat hun dromen, ondanks het jonge moederschap, nog best waargemaakt kunnen worden. Een aantal jonge moeders geven aan dat dit dan op een later moment alsnog kan gebeuren.

Het grootste deel van de jonge moeders geeft aan het niet moeilijk te vinden hulp aan te nemen van de mensen om hen heen. Een negatief oordeel van de buitenwereld maakt het voor het grootste deel van de jonge moeders niet moeilijk om zichzelf te zijn. Het grootste deel van de jonge moeders is het eens dat een baby hen veel geeft maar dat ze soms de onbezorgdheid van vroeger missen.

* Deze conclusie geldt alleen voor de respondenten die de enquête over het jonge moederschap hebben ingevuld. Dit is geen algemeen geldende conclusie.

De uitkomsten van het praktijkonderzoek komen niet op alle punten overeen met het literatuuronderzoek. Het volgende deel van de conclusie: vooral jonge moeders met een problematisch verleden geven aan positief te denken over het moederschap omdat dit hen een doel geeft om voor te leven. Komt wel overeen met het volgende punt uit de literatuur: Het zelfbeeld van deze moeders is in positieve zin veranderd, komt overeen met de literatuur, namelijk: Zij hopen met de zwangerschap en de komst van een kindje hun problemen voorgoed achter zich te laten en een veilig nest te creëren (waarvan het henzelf heeft ontbroken). Zij hebben een roze wolk voor ogen maar hebben vanuit huis weinig positiefs meegekregen. De komst van een kind roept in hen het beste op en ze hebben een enorme kracht en wil om de verantwoordelijkheid voor hun gezin te dragen. De komst van het kind stelt de moeders echter ook voor nieuwe problemen: hoe komen ze rond, is hun relatie goed genoeg?, waar kunnen ze wonen? (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

Verder blijkt uit de literatuur dat het niet toe komen aan het volbrengen van de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, negatieve gevolgen kan hebben. Het veldonderzoek geeft anders aan. Mogelijk is de reden hiervoor dat de jonge moeders de enquête sociaal wenselijk hebben beantwoord. Hierover staat meer beschreven in de discussie.

6.5 hypothesen

1. Jonge moeders komen niet genoeg aan activiteiten toe die bij hun leeftijd passen. Hierbij wordt gedacht aan scholing, werk, uitgaan, bepaalde hobby's en omgang met leeftijdsgenoten. Dit heeft invloed op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, omdat de jonge moeders door gebrek aan mogelijkheden om aan deze activiteiten mee te doen onvoldoende de mogelijkheid hebben zich te ontplooiën en een duidelijke visie over zichzelf te ontwikkelen. Deze hypothese wordt voor een deel weerlegd. De meeste jonge moeders geven aan nog wel aan deze activiteiten toe te komen en ook op een andere manier activiteiten te doen. Sommige jonge moeders doen activiteiten met hun gezin of met hun kind en halen hier voldoening uit. De jonge moeders hebben weinig moeite zich, wat

betreft het doen van activiteiten die bij de leeftijd passen, de identiteit van 'moeder' aan te nemen. Wel geeft een aantal van jonge moeders aan dat ze niet de opleiding kunnen volgen die ze in eerste instantie zouden willen doen.

2. De jonge moeders hebben nog geen duidelijke visie ontwikkeld over het jonge moederschap en laten zich daardoor beïnvloeden door de mening van volwassenen over het (jonge) moederschap. Daar staat tegenover dat jonge moeders wel de kracht en de wil hebben om voor het moederschap te gaan. Ze vinden het belangrijk een goede moeder te zijn en zijn bereid de rol en de identiteit van het moeder zijn op zich te nemen. Deze hypothese wordt voor een deel weerlegd en voor een deel bevestigd omdat niet alle jonge moeders dit zo beleven. De meeste jonge moeders hebben een duidelijke visie over het moederschap. Wel is het zo dat er bij sommige jonge moeders mensen uit de sociale omgeving zijn die zich iets teveel met het moederschap bezighouden. Dit wordt in sommige gevallen als onplezierig ervaren maar heeft geen invloed op de visie over het moederschap van de jonge moeders.

3. Jonge moeders hebben na het krijgen van een kind een duidelijker doel in het leven en daardoor een duidelijkere visie over zichzelf ontwikkeld. Jong moederschap gaat in sommige gevallen gepaard met een multi-probleem situatie en het jonge moederschap kan de moeders stimuleren hier iets aan te doen en voor het moederschap te gaan. Deze hypothese wordt voor een deel weerlegd en voor een deel bevestigd omdat niet alle jonge moeders geen doel in het leven hadden voordat ze moeder werden. Wel zijn er jonge moeders die aangeven dat ze door hun problematische situatie voor het moederschap, nu ze een kindje hebben, wel weer een doel in hun leven te hebben en iets hebben om voor te gaan. De identiteit van moeder geeft hen de kracht er iets van te maken in het leven.

4. Jonge moeders hebben het gevoel zich tegenover de buitenwereld te moeten bewijzen omdat de denkbeelden over jong moederschap over het algemeen wat negatief zijn. Hierdoor trekken de jonge moeders zich de mening van de buitenwereld wat betreft hun jonge moederschap erg aan en vinden de jonge moeders het moeilijker om hulp te vragen van de mensen om hen heen. Ze zijn bang dat het vragen om hulp betekent dat ze het moederschap alleen niet aankunnen. Hoe de buitenwereld over de jonge moeders denkt heeft dus invloed op het zelfbeeld van de jonge moeders. Deze hypothese wordt deels weerlegd en deels bevestigd. Veel jonge moeders geven aan over het algemeen zeker te zijn over zichzelf en best hulp aan de sociale omgeving te durven vragen wanneer dit nodig is. Wel geven de jonge moeders aan dit niet vaak nodig te hebben. Over het algemeen vinden de jonge moeders het prettig als de buitenwereld positief over hen denkt.

6.6 discussie

Bij dit onderzoek zijn verschillende kanttekeningen te plaatsen. De resultaten van het veldonderzoek komen niet geheel overeen met het literatuuronderzoek. De antwoorden die de jonge moeders hebben gegeven tijdens het invullen van de enquête kunnen sociaal wenselijk zijn. Het is mogelijk dat de jonge moeders bepaalde antwoorden hebben gegeven om het meestal negatief getinte beeld dat er heerst rondom jong moederschap te willen veranderen. Hierdoor kan het zijn dat dit het uitgangspunt is geweest voor de jonge moeders om een antwoord te geven en dat niet het antwoord is gegeven wat de jonge moeder echt vindt.

Het grootste deel van de respondenten die betrokken zijn bij dit onderzoek bestaat uit jonge moeders die hulp krijgen van Stichting Ambulante Fiom maar omdat hier momenteel weinig jonge moeders zijn bestaan de respondenten niet alleen uit jonge moeders die hulp krijgen bij Stichting Ambulante Fiom en zijn de respondenten ook elders gezocht. Hierdoor zijn er verschillen ontstaan in de demografische gegevens van de jonge moeders. De verschillen in de demografische gegevens van de jonge moeders kunnen invloed hebben op de antwoorden die de jonge moeders gegeven hebben op de enquêtevragen. Hier moet wat betreft de conclusie rekening mee worden gehouden.

Omdat de onderzoeksmethode een kwalitatieve enquête betreft, en de argumenten van de jonge moeders om een antwoord te geven meetellen in de conclusie, was het lastig om interpretaties te vermijden.

Hoofdstuk 7 aanbevelingen

7.1 inleiding

Hieronder volgen een aantal aanbevelingen voor de hulpverleners die werkzaam zijn bij Stichting Ambulante Fiom, bureau Alkmaar.

7.2 aanbevelingen voor Stichting Ambulante Fiom, bureau Alkmaar.

De Fiom in Alkmaar heeft beperkte achtergrondinformatie over het onderwerp identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld. Wat ik Stichting Ambulante Fiom, bureau Alkmaar, mee zou willen geven is hoofdstuk vier uit dit afstudeerwerkstuk, het theoretische kader, door te nemen.

Ook wil ik de hulpverleners die werkzaam zijn bij de Fiom in Alkmaar, aanbevelen tijdens de begeleiding van de jonge moeders aandacht te besteden aan het feit dat de jonge moeders naast moeder ook adolescent zijn. Hierdoor zijn de jonge moeders volop in ontwikkeling van een eigen identiteit, een zelfbeeld. Wanneer een jonge moeder dit wenselijk vindt en als het mogelijk is, kan hier tijdens de begeleiding van de jonge moeder, aandacht aan worden besteed. Punten die besproken kunnen worden met de jonge moeder zijn de volgende: Komt de jonge moeder toe aan activiteiten die ze graag zou willen doen (en die bij haar leeftijd passen)? Is de jonge moeder gevoelig voor de mening van de sociale omgeving over het jonge moederschap? Wat doet dit met de jonge moeder? Hoe is het om jong te zijn en een kind op te voeden? Voelt de jonge moeder zich hier onzeker over? Had de jonge moeder voorheen dromen die door het jonge moederschap niet waargemaakt kunnen worden? Hoe is dit voor haar? Weet de jonge moeder een passende plek te vinden in de maatschappij waar zij zich prettig bij voelt?

Uit de literatuur blijkt dat het voor jonge moeders moeilijk kan zijn hulp te vragen uit angst dat de omgeving denkt dat de jonge moeder het moederschap niet aankan en geen goede moeder is. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.) Ik wil de medewerkers van de Fiom in Alkmaar aanbevelen de jonge moeders te complimenteren en te benoemen dat het geen teken van zwakte is, wanneer een jonge moeder hulp heeft gezocht.

Wat betreft de vorm van de hulpverlening aan de jonge moeders wil ik de medewerkers van De Fiom, bureau Alkmaar aanbevelen in proberen te schatten op welke manier de jonge moeder aangesproken wil worden: als volwassene of als jongere? De inhoud van de hulpverlening kan hier dan op aangepast worden. Jonge moeders vinden het over het algemeen prettig ergens bij te horen. Voor het besef van continuïteit is het erg belangrijk te weten dat iemands omgeving haar persoonlijke levensstijl herkent en erkent. Het is soms erg verwarrend en soms ook pijnlijk als de omgeving iets over een persoon zegt waarin die persoon zichzelf niet herkent. Dat brengt een gevoel van ontkenning of miskennen teweeg. Als zo iets vaak gebeurt, brengt het iemands gevoel van continuïteit in gevaar. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho. p53)

Jong moederschap

Bron: PUUR, Melanie Rijkers.

Wat doet dat met de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld?

Door Marlou de Vries, 8 juni 2009, studente Pedagogiek aan de Hogeschool van Amsterdam

Kind zijn en een kind opvoeden. Hoe is dat voor een jonge moeder die nog in de adolescentiefase zit? Komt zij toe aan activiteiten die bij haar leeftijd passen en wat vindt zij daarvan? Hoe ziet zij zichzelf in deze maatschappij? Kan zij zichzelf zijn? Hoe ziet de buitenwereld haar en wat is de invloed van deze aspecten op haar zelfbeeld?

Onderzoek

In samenwerking met Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar, die zich onder andere richt op jong moederschap, is er een onderzoek gedaan. Er is onderzocht wat de invloed is van het jonge moederschap op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van tienermoeders tussen de vijftien en de negentien jaar. Dit onderzoek is gedaan in de vorm van literatuuronderzoek en praktijkonderzoek.

Identiteitsontwikkeling

Uit de literatuur is gebleken dat de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, een belangrijke ontwikkelingsopgave is voor adolescenten. Heeft een adolescent onvoldoende de mogelijkheid om dit zo optimaal mogelijk te ontwikkelen dan kan dit negatieve gevolgen hebben voor de adolescent. (Feldman, S.R. (2005). *Ontwikkelingspsychologie*. Pearson Education Benelux.) De maatschappij denkt over het algemeen negatief over het jonge moederschap. Dit maakt het voor de jonge moeder moeilijk om zichzelf te zijn en om hulp te vragen omdat zij bang is hierdoor aan te geven het moederschap niet aan te kunnen. (Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.)

Jonge moeders

De overeenkomst bij jonge moeders is dat ze als het ware twee mijlpalen uit een mensenleven tegelijkertijd meemaken: volwassen worden en moeder zijn. De jonge moeder is adolescent en volwassene tegelijk. Wat doet dit met de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld van tienermoeders tussen de vijftien en de negentien jaar? De conclusie van het onderzoek dat verricht is, is als volgt: De identiteit van 'moeder' heeft over het

algemeen een positieve invloed op de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, van de jonge moeders die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. Vooral jonge moeders met een problematisch verleden geven aan positief te denken over het moederschap omdat dit hen een doel geeft om voor te leven.

Het zelfbeeld van deze moeders is in positieve zin anders geworden. Over het algemeen zijn de jonge moeders zeker over hun identiteit als jonge moeder. Activiteiten die bij de leeftijd van de jonge moeder passen, om zo een identiteit, een zelfbeeld, te ontwikkelen worden nog gedaan of de behoefte hieraan is minder. Dit levert over het algemeen geen problemen op wat betreft de identiteitsontwikkeling, de vorming van het zelfbeeld, bij de jonge moeders.

Dit ondanks de meestal negatieve oordelen die mensen hebben over jonge moeders.

Hulpverlening aan de jonge moeders

Hoe kan Stichting Ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar, deze informatie verwerken in de hulpverlening die zij bieden aan jonge moeders?

Naar aanleiding van het onderzoek wordt de medewerkers die werkzaam zijn bij de Fiom in Alkmaar aanbevolen tijdens de hulpverlening aan de jonge moeders, rekening houden met het beeld dat de jonge moeder van zichzelf heeft. Het is belangrijk de jonge moeder te benaderen op een manier die bij haar past: als jongere of als volwassene. Jonge moeders vinden het over het algemeen prettig ergens bij te horen. Voor het besef van continuïteit is het erg belangrijk te weten dat iemands omgeving haar persoonlijke levensstijl herkent en erkent. (Wal, J, van der. Mooij, I, de. Wilde, J, de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.)

Literatuurlijst

Boeken:

Beemen, L. van. (2006). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff

Boom, D. van der. (1999). *Ouders op de voorgrond, een educatieve lijn voor 0 tot 18 jaar*. Utrecht: Sardes

Feldman, S.R. (2005). *Ontwikkelingspsychologie*. Pearson Education Benelux

Menger, R. Jhinkoe-Rai, S. (1997). *Tienermoeders. Preventie, opvang en begeleiding*. Utrecht: Uitgeverij SWP.

Rigter, J. (2002). *Ontwikkelingspathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho

Rispens, J. Goudena, P.P. Groenendaal, J.J.M. (1994). *Preventie van psychosociale problemen bij kinderen en jeugdigen*. Houten/Zaventem: Bohn Stafleu van Loghum

Verhoeven, N. (2003). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger beroepsonderwijs*. Soest: Boom onderwijs

Verhofstadt-Deneve, L. (1998). *Adolescentiepsychologie*. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Verhulst. F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Wal, J. van der. Mooij, I. de. Wilde, J. de. (2008). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho

Wit, J. de. Slot, W. Aken, M. van. (2004). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB uitgevers.

Onderzoeken:

Seamark, C.J., Lings, P. (2004). *Positive Experiences of Teenage Motherhood: a Qualitative Study*. *British Journal of General Practice*, 54: 813-8.

Shaw, M., Lawlor, D.A., Najman, J.M. (2006). *Teenage Children of Teenage Mothers: Psychological, Behavioral and Health Outcomes from an Australian Prospective Longitudinal Study*. *Social Scienc & Medicine* 62: 2526-39.

Internet:

www.cbs.nl

www.fiom.nl

<http://members.home.nl/krijt/tienermoeders/index.html>

<http://www.mensinwereld.nl/Zelfbeeld>

www.rutgersnissogroep.nl

www.stichtingmadeliefje.nl

www.tienermoeders.nl

www.zelfvertrouwen.nl

Werkprocedures/brochures:

Jong, K, de. Meijs, M. Schelling, F. (2008). *Tienermoeders, een eigen plek en een aparte aanpak, methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Uitgegeven door de Stichting Ambulante Fiom.

Lodewijckx, K. Ruytjens, K. Van Mechelen, B. (2003). *Tienerzwangerschap*. Leuven: cRZ uitgave

Wilde, M, de. Dehaene, T. Verhoeven, A. (2002). *Tienerzwangerschap en jeugdzorg*. Leuven: cRZ uitgave

Vanaf dat moment werd ik heen en weer geslingerd tussen mijn gevoel en de mening van mijn moeder. Weer werd er door mijn moeder een afspraak gemaakt bij een kliniek.

We hebben elkaar in oktober op de kermis ontmoet. In december wist ik dat ik zwanger was. Tegen mijn moeder heb ik alleen gezegd dat ik misselijk was en me niet zo lekker voelde. Ze voelde nattigheid en drong aan op een zwangerschapstest. Tegenover haar bleef ik net doen of ik nog van niets wist. Toen de test positief uitviel, schrok mijn moeder daar behoorlijk van en begon direct over een abortus. Als zestienjarige ben ik daarin mee gegaan, wat moest ik anders? Zij is tenslotte mijn moeder en ik dacht dat ze wist wat goed voor me was.

Nadat we er veel over gesproken hadden, heeft mijn moeder een abortuskliniek gebeld om een afspraak te maken. Waarschijnlijk is haar toen gezegd dat ze de afspraak een dag van tevoren moest bevestigen. Ze heeft dat niet gehoord, is het in de zenuwen vergeten of het is haar niet gezegd, dat zal altijd een vraag blijven. Toen wij ons op de afgesproken dag bij de kliniek meldden, kon de abortus niet doorgaan omdat de abortus door ons niet was bevestigd. Wel maakten ze die dag een echo om te zien hoe lang ik al zwanger was. Wanneer je nog niet zo lang zwanger bent, is het namelijk ook mogelijk een abortuspil te slikken om de zwangerschap af te breken. Er werd mij gevraagd tijdens de echo niet op het scherm te kijken. De meeste meisjes gaan dan namelijk nog twijfelen en vaak besluiten ze dan alsnog om het kindje te houden. Tijdens het maken van de echo hebben mijn vriend en ik toch gekeken. We keken elkaar een moment aan en zeiden niets. We voelden dat we dit wonder wilden houden. Gelukkig was ik al te lang zwanger om de abortuspil te kunnen slikken. We zijn dus weggegaan, want ze konden in de kliniek niets voor ons doen.

Vanaf dat moment werd ik heen en weer geslingerd tussen mijn gevoel en de mening van mijn moeder. Weer werd er door mijn moeder een afspraak gemaakt bij een kliniek. De nacht voordat we daar naartoe moesten slapen we bij mijn vriend thuis. We konden allebei niet slapen en hebben de hele nacht gepraat. Die nacht hebben we besloten ons kind te houden.

De volgende ochtend vroeg riep zijn moeder ons en hij zei dat ze ons beter kon laten liggen. Zijn moeder begreep het direct en liet ons verder met rust. Samen hebben we het diezelfde dag nog aan mijn moeder verteld. Ze vroeg ons redenen te geven waardoor ze het anders kon gaan zien. Het heeft een paar dagen geduurd voordat ze positiever werd. Vanaf dat moment steunde ze ons. Totdat we eigen plek hadden, woonden we bij haar.

Mijn dochter is nu twee en slaapt één keer in de week bij oma. Op die avond kunnen we even doen wat we willen. We hebben vrienden en gaan af en toe uit. Vaak blijven we ook gewoon thuis. We wonen nu in een klein huis boven een winkelcentrum, maar binnenkort gaan we verhuizen. Straks hebben we een groter huis met een fijne tuin. Graag willen we er nog een kind bij. Wanneer dat vier is, wil ik weer een opleiding gaan doen. Ik zou graag kraamverzorgster willen worden.

Moeder zijn is me zeker niet tegen gevallen. Ik merk nu wel dat ik anders in het leven sta dan mijn vriendinnen die nog niets meegemaakt hebben. We zijn erg gek met onze dochter, het is een mooi meisje. Ze heeft echt een eigen willetje. Als ze iets heeft gezien, dan wil ze het ook hebben. De keuze om je kind wel of niet te houden moet door jezelf genomen

worden. Het moet geen beslissing zijn van iemand anders. Als de abortus doorgedaan was, had ik daar nu veel spijt en verdriet van gehad. Nu heb ik een prachtige dochter. Mijn moeder is een trotse oma, die erg van onze dochter geniet. We hebben het er nooit meer over gehad dat ze er toen anders tegenaan keek.

(Rijkers, Melanie. Baas, Miranda. *PUUR. Trotse tienermoeders*, p 16.)

Bijlagen

Bijlage 1 de enquête

Bijlage 2 de interviews

Bijlage 1 de enquête

Beste jonge moeder,

Mijn naam is Marlou de Vries en ik studeer Pedagogiek. Onder begeleiding van de Hogeschool van Amsterdam en in samenwerking met Stichting ambulante Fiom, het bureau in Alkmaar, ben ik bezig met een onderzoek. Dit onderzoek gaat over welke aspecten van het jonge moederschap de identiteitsontwikkeling van jonge moeders beïnvloeden.

Ik zou het fijn vinden als je de tijd wil nemen deze enquête in te vullen. Dit zal ongeveer 15 minuten duren. Ook wil ik graag een aantal jonge moeders interviewen. Als je dat wilt, zou je dan je naam en je telefoonnummer of je e-mailadres op de volgende stippellijn willen invullen?

.....
.....

Heel erg bedankt voor je medewerking!

De volgende vragen kan je beantwoorden, door jouw antwoord op de stippellijn te schrijven of door het juiste hokje aan te kruisen.

1. Waar woon je?.....
2. Wat is je geboortedatum?.....
3. Wat is de geboortedatum van je kind?.....
4. Hoe woon je? (Woon je bijvoorbeeld samen met je kind en je partner of woon je alleen met je kind?).....
5. Werk je? 0 Nee / 0 Ja: Wat voor werk doe je?.....
6. Zit je op school? 0 Nee / 0 Ja: Wat voor opleiding doe je?.....

Bij de onderstaande vragen kun je jouw antwoord aankruisen, in het door jou gekozen hokje en als je wil kan je opschrijven waarom je voor dit antwoord hebt gekozen.

- 1 Nu ik een kind heb, heb ik meer een doel ik mijn leven dan toen ik nog geen kind had.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

2 Door het jonge moederschap, voel ik me onzeker over of ik het goed doe in de opvoeding van mijn kind.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

3 Doordat ik een kind heb, kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen, zoals omgaan met leeftijdsgenoten.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

4 Doordat ik een kind heb, kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen, zoals uitgaan.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

5 Doordat ik een kind heb, kom ik niet meer toe aan dingen die bij mijn leeftijd passen, zoals school en werk.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

6 Ik vind het vervelend dat ik door de komst van mijn kind minder vrijheid heb, om dingen te doen die bij mijn leeftijd passen.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

7 De mensen om mij heen vertellen mij teveel hoe ik met mijn kind om moet gaan. *(Kruis je bij deze vraag "Helemaal mee eens", "Mee eens" of "Een beetje mee eens" aan, ga dan naar de volgende vraag. Als je een ander antwoord hebt aangekruist mag je vraag 14 overslaan.)*

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

8 Doordat mensen mij teveel vertellen hoe ik met mijn kind om moet gaan, luister ik niet meer naar mijn eigen mening.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

9 Als de buitenwereld positief over mij denkt, dan denk ik ook positief over mezelf.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

10 Als de buitenwereld negatief over mij denkt, dan denk ik ook negatief over mezelf.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

11 Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap, zodat ik meer toe kom aan scholing en werk.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

12 Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap, zodat ik meer toe kom aan omgaan met leeftijdgenoten.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

13 Ik heb behoefte aan hulp bij het moederschap, zodat ik meer toe kom aan uitgaan.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

14 Door het jonge moederschap laat ik me naar de buitenwereld soms anders zien dan dat ik daadwerkelijk ben, omdat ik bang ben dat mensen een negatief beeld van mij krijgen.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

15 Ik vind het belangrijk dat de mensen om mij heen mijn jonge moederschap accepteren.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

16 Doordat ik jong een kind heb gekregen, weet ik niet of ik bij de volwassenen of bij de jongeren hoor.

(Kruis je bij deze vraag "Helemaal mee eens", "Mee eens" of "Een beetje mee eens" aan, ga dan naar de volgende vraag. Als je een ander antwoord hebt aangekruist mag je vraag 23 overslaan.)

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

17 Dat ik niet goed weet of ik bij de volwassenen of bij de jongeren hoor, geeft mij een vervelend gevoel.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

18 Het krijgen van een kind heeft mijn kijk op de toekomst positief veranderd.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

19 Doordat ik jong moeder ben geworden, kan ik de dromen die ik vroeger had niet meer waarmaken.

Helemaal mee eens	Mee eens	Een beetje mee eens	Een beetje mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens
-------------------	----------	---------------------	-----------------------	------------	---------------------

Omdat:.....

Hieronder staan drie zinnen. In de hokjes eronder kun je aankruisen of jij je hierin herkent of niet.

20 *"Ik vind het moeilijk om hulp aan te nemen, omdat mensen dan kunnen denken dat ik de verantwoordelijkheid van het moederschap niet aankan"*

Hier herken ik me in	Hier kenken ik me niet in
----------------------	---------------------------

21 *“Mensen hebben soms een negatief oordeel over mijn jonge moederschap en dat maakt het moeilijk mezelf te zijn”*

Hier herken ik me in	Hier kerken ik me niet in
----------------------	---------------------------

22 *“Een baby geeft je heel veel, toch zijn er momenten dat je de onbezorgdheid en de vrijheid van voorheen mist”*

Hier herken ik me in	Hier kerken ik me niet in
----------------------	---------------------------

Vertel hieronder wat meer over jezelf, als je dat wilt.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

De enquête is afgelopen. Bedankt voor je medewerking!

Bijlage 2 de interviews

Je hebt een kind gekregen tussen je vijftiende en je negentiende jaar. Kun je iets vertellen over hoe dat is gegaan?

“Ik ben zwanger geworden toen ik zestien was. Mijn vriend en ik hadden toen twee jaar verkering. We hebben gelijk besloten om het kind te houden. Omdat mijn vriend aan de andere kant van het land woonde ben ik bij hem en zijn ouders gaan wonen. Op een gegeven moment hebben we een eigen huisje gekregen.”

Merk je dat je jong bent in de omgang met je kind?

“Ik merk het vooral als ik zie hoe andere moeders met hun kind omgaan. Ik speel veel met mijn kind en ben wat minder serieus.”

Hoe wordt je benaderd door de omgeving, als moeder of als jongere?

“Dat ligt eraan of de mensen weten dat ik moeder ben. Mijn omgeving weet hoe mijn leven is en zij zien mij als moeder. Dat is fijn omdat ik me daardoor serieus genomen voel.”

Kan je moeder zijn, en tegelijkertijd dingen doen die bij je leeftijd passen?

“Dat ligt eraan. Ik doe natuurlijk hele andere dingen nu ik moeder ben, dan voordat ik moeder was. Als ik iets wil doen moet ik altijd iets regelen of mijn kind moet mee, maar dat is niet erg. Het hoort erbij.”

Zie jij jezelf als volwassene of als jongere?

“Door alles wat ik heb meegemaakt zie ik mezelf helemaal als moeder. Dat is ook geen probleem, ik heb er zelf voor gekozen om mijn kindje te houden en moet de verantwoordelijkheid nemen die daarbij hoort.”

Je hebt een kind gekregen tussen je vijftiende en je negentiende jaar. Kun je iets vertellen over hoe dat is gegaan?

“Mijn kind is geboren uit een one-night stand. Ik ging in de periode dat ik zwanger ben geworden heel onzorgvuldig met de pil om. De vader van mijn kind weet niet dat hij een kind heeft. Dat wil ik graag zo houden, ik wil zelf voor mijn kind zorgen.”

Merk je dat je jong bent in de omgang met je kind?

“Nee. Ik zie mezelf niet meer als ‘jong’. Mijn kind is nu bijna twee en ik ben gewend om me als een volwassen persoon te gedragen.”

Hoe wordt je benaderd door de omgeving, als moeder of als jongere?

Dat hangt af van de persoon, ik zie er ouder uit dan dat ik ben, daardoor en doordat ik een kind heb denken veel mensen al dat ik ouder ben.”

Kan je moeder zijn, en tegelijkertijd dingen doen die bij je leeftijd passen?

“Ik heb een paar vriendinnen die ook moeder zijn. Met hun doe ik dingen die bij mijn leeftijd passen maar wel op een andere manier. De kinderen zijn er vaak bij als we afspreken, daardoor ben je toch minder los.”

Zie jij jezelf als volwassene of als jongere?

“Ik zie mezelf absoluut als volwassene. Ik leef als een volwassene en ik zie er ouder uit dan dat ik ben. Alleen als ik met mijn vriendinnen ben, ben ik soms even jong.”

Je hebt een kind gekregen tussen je vijftiende en je negentiende jaar. Kun je iets vertellen over hoe dat is gegaan?

“Mijn vriend en ik waren nog maar net samen toen ik per ongeluk zwanger raakte. Het was moeilijk om te beslissen wat ik zou doen, abortus plegen of het kindje houden? Ik heb toen voor het laatste gekozen. Mijn vriend is bij mij weg gegaan. Samen met mijn eigen moeder zorg ik nu voor mijn kind. Het gaat best goed.”

Merk je dat je jong bent in de omgang met je kind?

“Dat merk ik wel ja. Sommige dingen weet ik nog niet. Ik ben blij met de hulp van mijn moeder. Zij leert mij dingen over mijn kind.”

Hoe wordt je benaderd door de omgeving, als moeder of als jongere?

“Sommige mensen in mijn omgeving staan niet achter de beslissing die ik heb genomen, namelijk om mijn kindje te houden. Er is veel geroddel in de buurt over mij en mijn kind. Dat is erg vervelend.”

Kan je moeder zijn, en tegelijkertijd dingen doen die bij je leeftijd passen?

“Ik heb niet veel vriendinnen om dingen mee te doen die bij mijn leeftijd passen. Door de hulp van mijn moeder ga ik wel naar school.”

Zie jij jezelf als volwassene of als jongere?

“Dat hangt er vanaf. Op school erger ik me weleens aan de mensen die daar zijn. Ze gedragen zich vaak kinderachtig en dan zie ik mezelf wel als volwassene.”